

УДК: 094:017:655.425:087(477)»17/20»

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.2\(32\).316843](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.2(32).316843)

Соколов Віктор Юрійович,

кандидат історичних наук, доцент,

головний бібліотекар науково-дослідного відділу

Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого

м. Київ, вул. М. Грушевського, 1

e-mail: socolv@i.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0208-1292>

ВИДАННЯ АУКЦІОННИХ КАТАЛОГІВ ЯК СКЛАДОВОЇ СТАНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ТОРГІВ АНТИКВАРНОЮ КНИГОЮ ТА ФОРМУВАННЯ КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ XVIII – НА ПОЧАТКУ XXI СТ. У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ КНИЖКОВИХ АУКЦІОНІВ

Охарактеризовано розвиток книжкових аукціонів у XVII–XXI ст. в окремих провідних країнах світу. Проаналізовано місце і значення видання аукціонних каталогів у розвитку книгодрукування та книготоргівлі на теренах України у XVIII–XXI ст. З'ясовано та обґрунтовано важливість вивчення та висвітлення видання аукціонних каталогів для історико-книгознавчих та історико-бібліотечнознавчих досліджень.

Ключові слова: історія книги, аукціонний каталог, книжковий аукціон, історія книги та книгодрукування, рідкісні та цінні видання, історико-книгознавчі дослідження.

Актуальність теми дослідження. На початку XXI ст. у розвинутих країнах світу на книжковому ринку помітно підвищилася зацікавленість до предметів старовини, зокрема до стародруків, рукописів та інших видів рідкісної та цінної книги. В умовах електронного зв'язку та розвитку комп'ютерних технологій поширюється процес конвергенції та взаємопроникнення книжкових ринків різних країн (зокрема, рідкісних та цінних книг). Всебічне дослідження питань розвитку національних особливостей антикварної торгівлі, у тому числі книжкових аукціонів (далі – **К. а.**), стає актуальним та своєчасним, оскільки рідкісна та цінна книга є частиною національної культурної спадщини країни. До того ж, **К. а.** є одним з джерел комплектування спеціалізованих фондів провідних національних бібліотек, а також історично сформованим засобом комунікації, що виконує цілу низку функцій, у тому числі, – пропаганди старої книги, її вивчення, зберігання та колекціонування. **К. а.** також надають можливість бібліотекам позбутися окремих дублетів книжок, продаж яких через

аукціон може, певним чином, покращити фінансові ресурси установи¹. Втім, до цього часу, особливості розвитку, організації та проведення **К. а.** у вітчизняному книгознавстві та бібліотекознавстві ще не були предметом наукового вивчення. Зокрема, не висвітлено історію **К. а.** в Україні, не виявлено їх основні види, специфічні характерні риси, не простежено зв'язок між вітчизняною та зарубіжною практикою проведення аукціонів в їх історичному розвитку². Також малодослідженими залишаються питання створення та функціонування аукціонних каталогів **К. а.** в Україні, які є складовою частиною процедури проведення аукціонів, окремим видом рідкісних видань та цінним джерелом історико-книгознавчих та історико-бібліотекознавчих досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Історіографія зарубіжних публікацій з питань розвитку книжкових аукціонів має вже багато напрацювань. Майже в кожній розвинутій країні з історії книжкових аукціонів опубліковано чимало наукових праць, які розкривають особливості становлення та проведення аукціонних торгів антикварною книгою, основні принципи їх діяльності, своєрідність функціонування на конкретному історичному етапі, специфіку створення та розвитку аукціонних каталогів тощо. Слід зазначити про низку дисертаційних робіт, що були захищені в Росії на поч. ХХІ ст. з історії антикварної книжкової торгівлі у зарубіжних країнах, результати яких попередньо було оприлюднено у низці статей Д. Горшкова, Т. Панаріної, А. Сьоміної, В. Шукліна, в яких певним чином, висвітлювалися питання розвитку **К. а.** [3; 9; 11; 13]. Певні питання про становлення аукціонної книжкової торгівлі в Україні знаходимо в працях польських дослідників: І. Іманської [16; 17], М. Опалека [22], Я. Рудницької [23; 24], Г. Русинської-Гертих [25–28], А. Скрипчак [30; 31], Є. Вуйцик [32–34] та ін. Окремі аспекти та особливості становлення вітчизняних книжкових аукціонів висвітлено в працях Л. Белоусової [1], Н. Зубко [6],

¹ Антикварними слід вважати видання, що мають історичну, художню, наукову та культурну цінність, підлягають збереженню, охороні та відтворенню, що були створені понад 50 років тому (переважно, книжки, видані до 1945 р.) [6, с. 41].

² До недавнього часу єдиною формою продажу стародруків на **К. а.** були стаціонарні аукціони, так звані «молоткові аукціони», на яких аукціоніст приймав і оголошував потенційним покупцям про наступне підвищення ціни. В епоху електронних медіа та глобалізації альтернативою зазначених аукціонів є «онлайн-аукціони», в яких може брати участь співучасник торгів, який використовує комп'ютер, мобільний телефон або планшет та знаходиться у будь-якому місці світу, не виходячи з офісу чи з дому. Класифікація **К. а.**, в залежності від підходів та виділених ознак (за умовами участі, територіальною ознакою, технологією та тривалістю проведення, складом і способом формування асортименту, складом учасників, формою контролю тощо) багатоманітна, наприклад бувають **К. а.**:

- традиційні **К. а.** (публічний торг у реальному часі та місці; існує «англійська система» проведення аукціонів та «голандська») та засновані на використанні нових технологій Інтернет-аукціони;
- відкриті (для всіх бажаючих) та закриті (для заздалегідь встановленого кола учасників);
- «передоплатні» (для учасників, що зробили передоплату) та «VIP-інтернет-аукціони»;
- міжнародні, для однієї країни або «міські» (для одного регіону або міста);
- «одномоментні», що відбуваються водночас та аукціони, що розтягнуті протягом певного часу (від кількох днів до кількох місяців, наприклад, при продажу великих книжкових зібрань);
- універсальні та спеціалізовані (за видами видань, тематикою, часом виходу у світ тощо);
- «державні» **К. а.** (з жорстким державним контролем торгів, де організаторами **К. а.** часто виступають установи науки і культури, бібліофільські товариства, державні книготорговельні установи тощо) та приватні, що мають, переважно, комерційну спрямованість заходу [11, с. 198].

І. Ніколаєвої [7] та ін. Серед вітчизняних наукових праць, де вивчалися аукціонні каталоги XVIII ст., слід виділити дослідження О. Охріменка, в якому було ґрунтовно проаналізовано аукціонний каталог 1751 р. книжкової колекції Данієля Сальтена, виставленої на продаж у Кенінгсберзі (понад 22 тис. тт.) та викупленої магнатом Речі Посполитої Юзефом Александером Яблонівським (1711–1777), який перевіз її у свої маєтки, що знаходилися на території сучасної України [8].

Метою запропонованої статті є аналіз та характеристика особливостей формування та розвитку видання аукціонних каталогів у контексті становлення книжкових аукціонів на теренах України у XVIII–XXI ст. на фоні розвинення антикварної книжкової торгівлі на аукціонах в окремих розвинутих країнах світу, а також вивчення специфіки створення, функціонування та значення видань аукціонних каталогів для історико-книгознавчих та історико-бібліотекознавчих досліджень.

Методологічну основу запропонованої роботи становили структурно-функціональний та системний підходи. У своїй роботі автор широко використовував загальнонаукові та історичні методи дослідження: порівняння, аналогію, дедукцію, індукцію, аналіз; описовий, аналітичний, типологічний методи, а також історико-порівняльний, історико-генетичний, історико-типологічний, хронологічний та інші методи наукового дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у розширенні уявлень про особливості створення, видання та функціонування аукціонних каталогів книжкових аукціонів; у виявленні та характеристиці специфічних ознак розвитку видання аукціонних каталогів на теренах України; у висвітленні сутності поняття «аукціонний каталог книжкових аукціонів» та в обґрунтуванні важливості їхнього вивчення та значення у діяльності спеціалізованих підрозділів провідних бібліотек, а також в розвитку історико-книгознавчих та бібліотекознавчих досліджень.

Виклад основного матеріалу. Аукціонний каталог книжкових аукціонів – це друковане видання, в якому публікується інформація про запропоновані для продажу на аукціоні рідкісні та цінні видання, рукописи, гравюри, мапи, ноти та інші документи, які представлені у вигляді певного переліку позицій із зазначенням початкових цін та інших відомостей про предмети продажу, а також актуальна інформація про визначені принципи та правила проведення і організації торгу. Такий каталог є, фактично, одним з різновидів рідкісного видання, що має бібліографічну цінність, де подається розширена історико-книгознавча та бібліографічна характеристика запропонованих на продаж видань, рукописів та інших видів документів (відомості про автора, зміст праці, наклад, ілюстрації, провенієнції та інші особливості примірника книги чи періодичного видання). Іноді додається також інформація про цінність зазначених документів та певні особливості побутування їх у суспільстві, зокрема, про їх попередніх власників, про перебування тих чи інших книг в бібліотечних зі-

браннях та колекціях, бібліотеках певних установ тощо. Нерідко в сучасних аукціонних каталогах описи окремих елементів супроводжуються ілюстративним матеріалом, фотографіями, історичними довідками, оскільки від професійно підбраного складу книг, рівня бібліографічного опису, якості анотації, оптимальної внутрішньої структури, повноти довідкового апарату, грамотного дизайну, якісного художньо-поліграфічного оформлення залежать привабливість аукціонного каталогу для покупців та ефективність роботи з ним.

Продаж книг на аукціонах практикувалася мандрівними книготорговцями вже у XVI ст. У середині XV ст. винахід друкарського верстату, значною мірою, сприяв поширенню книжок серед населення. Незважаючи на високу вартість, поступово книги ставали все більш доступними, зростала кількість письменних людей. До того ж, наявність книг і книжкових зібрань було очевидною ознакою належності до вищих станів. Всі зазначені чинники створювали сприятливі умови для виникнення та розвитку **К. а.**

У 1596 р. Рахункова палата в Гаазі дозволила відомому книготорговцю і видавцю Лодевейку (Луї) Ельзевіру (1540–1617) продавати книги на аукціоні у Великому залі суду. На одному з найдавніших **К. а.**, про який збереглися певні відомості, було виставлено на продаж бібліотечне зібрання представника голландських кальвіністів, секретаря Вільгельма Мовчазного, ймовірного автора національного гімну Нідерландів Філіппа ван Марнікса ван Сент-Альдегонде (1538–1598). Зазначений аукціон, організований Л. Ельзевіром, відбувся 6 липня 1599 р. у Великій залі суду в Гаазі. За іншими даними, перший **К. а.** відбувся у Нідерландах у 1604 р. в Лейдені, який організував той самий Л. Ельзевір (засновник одного з найбільших сучасних наукових видавництв – «Elsevier»), влаштувавши продаж книгозбірні Г. і Ж. Дуза. Зазначені **К. а.**, ймовірно, супроводжувалися рукописними каталогами, але незабаром утвердилося використання друкованих аукціонних каталогів. Нідерландські **К. а.** у XVII ст. започаткували інтерес до інкунабул, розширили наукову і колекційну зацікавленість до книг, а також до діяльності антикварних книжкових магазинів. За прикладом Л. Ельзевіра, англійські, французькі, нідерландські, німецькі та інші книготорговці влаштовували розпродаж видань, що залежувалися у видавництвах, а також продавали на **К. а.** старі видання, книги та бібліотечні зібрання боржників чи померлих громадян. Втім, деякі книготорговці вважали, що **К. а.** занадто витратна форма організації продажу, оскільки у книгарні, на їх погляд, книги можна було придбати набагато дешевше, ніж на аукціоні. Проте, для продавців власних бібліотек з'явилася краща можливість отримувати з продажу значно більший дохід і в більш стислий термін.

Як було зазначено, найперші **К. а.** на рубежі XVI–XVII ст. супроводжувалися рукописними аукціонними каталогами, але незабаром стало за норму створення та використання друкованих каталогів. Наприклад, відомо, що перший **К. а.** в Англії відбувся у 1676 р. у книгарні «Мала Британія» У. Купера у Лондоні. Для нього був надрукований і перший в історії англійської антиквар-

ної книжкової торгівлі аукціонний каталог «*Catalogus Variorum & Insignium Librorum Instructissimae Bibliothecae Clarissimi Doctissimique Viri Lazari Seaman ...*» (Лондон, 1676), що пропонував близько 6000 лотів (позицій). З цього часу складання аукціонних каталогів на **К. а.** стає невід'ємною складовою аукціонної торгівлі в Англії [3, с. 15; 11, с. 56]. За період із 1676 по 1700 рр. в Англії було проведено більше 400 **К. а.** з продажу старовинних книг. У XVIII ст. Лондон став найбільшим центром світової торгівлі, у тому числі антикварною книгою. У лондонських антикварних магазинах проходили всесвітньо відомі бібліофільські **К. а.** (деякі з антикварних магазинів того часу існують і сьогодні, у тому числі такі відомі аукціони, як Sotheby's (1744), Christie's (1766) та ін.). Проте, у середині XVIII ст. кількість **К. а.** зменшується втричі – до 10 торгів на рік, а імпорт бібліотек із Європи майже зупиняється (можливо, у зв'язку зі смертю родовитих колекціонерів – графа Сандерленда Чарльза Спенсера та лорда Едуарда Харлі). Однак саме в цей період у Лондоні сформувалися нові центри торгівлі старовинними книгами – райони Холборн та Стренд. У цей час почала свою роботу аукціонна фірма (аукціонний дім) «Сотбіс» («Sotheby's»), що в наші дні є лідером світового антикварного ринку. Починаючи з 1720-х рр. у практиці проведення аукціонів в Англії траплялися випадки придбання багатим клієнтом необхідних книг ще до початку **К. а.** З цього ж часу, торгівля за аукціонним каталогом, що заявила про себе ще в попередньому столітті тепер стає пріоритетною. Аукціонні каталоги, які випускали майже всі відомі англійські книгопродавці, були головним засобом реклами та інструментом книжкової торгівлі, успіх якої, завдяки оприлюдненим каталогам, давав поштовх до появи поштової торгівлі та, певним чином, навіть сприяв розвитку транспорту. Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. в Англії почали діяти нові аукціонні доми: «Bonhams» (1793), «Phillips» (1796), «Freeman's» (1805), «Lyon & Turnbull» (1826) та ін.

У XIX ст. формат і оправа видання вже перестали бути основою для ціноутворення, хоча, як і раніше, враховувалися в продажній ціні книги. Головним ціноутворюючим фактором стає рідкість книги, обумовлена її віком. У 1812 р. у Великій Британії було організовано перше бібліофільське об'єднання, що отримало назву «Роксбург-клуб» на ім'я знаного британського колекціонера, бібліофіла, пера, 3-го герцога Роксбурга Джона Кера (1740–1804). У 1906 р. найбагатші книготорговці старовинними виданнями, переважно із Лондона, утворили Асоціацію антикварних книготорговців Великої Британії, завданнями якої було: налагодження тісніших контактів між окремими фірмами, створення єдиних правил ведення торгівлі старовинними книгами, захист інтересів своєї сфери діяльності перед урядом, підвищення кваліфікації кадрів. Саме в цей період набувають поширення терміни «антикварна книга» та «антикварна книжкова торгівля». У 1947 р. було засновано Міжнародну лігу антикварних книготорговців, стимулом для створення якої стало прагнення торговців стародруками з різних країн до згладжування національних протиріч та встановлен-

ня єдиних норм ведення торгівлі старовинними книгами в Європі та в усьому світі. У другій половині ХХ ст. у Великобританії подальший розвиток отримала аукціонна книжкова торгівля, що виходить на міжнародний рівень [3, с. 20–21].

У другій половині ХVII ст. почали поширюватися **К. а.** у Німеччині. У 1670 р. книготорговцем К. Кірхнером було проведено один з перших **К. а.** у Лейпцигу, а в 1682 р. у Гамбурзі було випущено один з перших німецьких аукціонних каталогів. За допомогою аукціонів тут продавали не лише старовинні, але й нові книги, переважно – нерозпродані залишки тиражів різних друкарень. Відомо, що франкфуртський бургмістр Конрад фон Уффенбах став одним з перших у Німеччині, хто продав власну велику бібліотеку через **К. а.** за допомогою аукціонного каталогу, надрукованого у 1729 р. у чотирьох томах із зазначенням цін [19]. Проте, у ХVII–ХVIII ст. в організації та проведенні **К. а.**, призначених, в першу чергу, для вирішення конкретного завдання, а саме – швидкого продажу книг, підготовка та публікація аукціонного каталогу мало, переважно, другорядне значення. Наприклад, історія аукціонних каталогів та **К. а.** у США почалася з публікацій в газетах, де друкувалися списки пропонованих книг, що оголошувалися для продажу. На американських **К. а.** продавалися, переважно, не старі та рідкісні книги, а нові видання: залишки тогочасних видавничих накладів, дешеві книги, які не користувалися попитом покупців та ін. При цьому каталогів для таких аукціонів не створювали – вони з'явилися лише у ХІХ ст. із започаткуванням великих американських аукціонних фірм. До того ж, у США навіть у першій половині ХІХ ст. середній річний показник залишався всього на рівні 10 **К. а.** на рік (адже, кількість грамотних в країні у 1800 р. складала кілька відсотків від всього населення, проте, у 1876 р. вона досягає вже приблизно 90 %). Протягом ХVIII ст. у США відбулося 859 **К. а.** (перший з них був проведений у 1713 р. у Бостоні, де була відкрита і перша книжкова крамниця) [13, с. 88]. Лише у другій половині ХІХ ст. **К. а.** в США набули сучасних форм та функціональних характеристик, які існують і понині, тобто були сформовані певні організаційні правила та принципи проведення аукціонів, з'явилися перші надруковані аукціонні каталоги тощо. У цей період продаж книг на **К. а.** зріс у 10 разів (у 1801–1850 рр. було зареєстровано 497 **К. а.**, у 1851–1900 рр. – 4800.). На **К. а.** продавали переважно великі особові бібліотеки (або їх частини) культурно-освітніх та державних діячів, заможних осіб, бібліофілів, книгарів та інших добродіїв як при їхньому житті, так і у зв'язку з їх смертю. На відміну від попереднього періоду, з середини ХІХ ст. організацією **К. а.** займалися все частіше не тільки власники магазинів, які поєднували цю діяльність із традиційною торгівлею, а певні професіонали чи спеціалізовані фірми. Протягом майже всього ХІХ ст. в США на **К. а.** продовжувалася практика продажу нових видань, що були надруковані за останні роки. Набули поширення так звані «торгові розпродажі» – закриті **К. а.** для професіоналів книжкового ринку, що були ініційовані видавництвами для оптового продажу нових видань.

У другій половині XIX ст. у США особливого значення набули аукціонні каталоги, підготовка та випуск яких у США стали обов'язковою умовою проведення **К. а.** З роками аукціонні каталоги ставали все більшими за обсягом та більш інформативними (деякі з них мали три-чотири тисячі позицій (лотів)). До того ж, вони вдосконалювалися не тільки як бібліографічні посібники, в яких підвищена увага приділялася повноті та точності описів книг, що виставлялися на продаж, а й як історико-книгознавчі довідники, де зазначалося про стан книги, ступінь її рідкості, наявність особливих книгознавчих ознак (книжкових знаків, гербів, емблем, автографів та інших провенієнцій і маргіналій) тощо. У деяких аукціонних каталогах описи супроводжувалися коментарями від укладачів або цитатами з авторитетних періодичних видань того часу. Цікаво, що в аукціонних каталогах початкові (стартові) ціни видань, які виставлялися на продаж, як і раніше, не вказувалися (проте, важливим нововведенням було включення до каталогів цін на книги, за якими вони були продані раніше на інших торгах)³. Багато великих аукціонних фірм («аукціонних домів») США у другій половині XIX ст. стали залучати до складання своїх аукціонних каталогів відомих бібліографів, книгознавців та книгарів⁴.

У другій половині XIX ст. в США замовлення книг за книгарськими каталогами широко здійснювалося «корпоративними» покупцями – навчальними закладами, публічними бібліотеками, книгозбірнями наукових товариств та громадських організацій, яким книгарі надавали спеціальні знижки. Так, наприклад, книгар Вільям Бенджамін з 1885 по 1902 р. підготував та видав приблизно 100 книгарських каталогів [13, с. 130]. Поступово структура книгарських, у тому числі, аукціонних, каталогів ставала складнішою, до її складу увійшли допоміжні покажчики, спеціальні додатки та ін.⁵ У деяких зазначених каталогах другої половини XIX ст. до бібліографічних описів додавалися висловлювання з популярних журналів або вирази відомих діячів того часу про ту чи іншу книгу. Американські книгарські каталоги, зокрема – аукціонні, у за-

³ Через інтенсивний розвиток **К. а.** з 1875 р. у США почали друкувати спеціалізоване довідкове видання «American Book Prices Current» («Американські поточні ціни на книги»), в якому акумулювалася повна інформація про підсумки продажів книг за минулий аукціонний сезон, із зазначенням назви аукціонної фірми, дати проведення торгів, ціни, за якою видання було продано раніше та ін. (на відміну від англійського аналога «Book Prices Current» («Поточні ціни на книги») у американському довіднику імена покупців з 1875 р. не позначалися).

⁴ Наприклад, у Нью-Йорку бібліограф Джозеф Сабін (1821–1881) працював відразу на кілька аукціонних фірм. У підготовлених ним каталогах зазвичай була вступна частина, в якій розповідалося про найбільш цікаві пропозиції у складі колекції, що виставлялася на продаж. Дж. Сабін одним із перших у США помістив в аукціонному каталозі, створеному для аукціонної компанії Лемуеля Бенгса (Lemuel Bangs), покажчик «Eggs» зі списком допущених у виданні помилок та неточностей, а також «Покажчик назв» [13, с. 139].

⁵ Так, наприклад, деякі з каталогів книгаря Джеймса Боутона (James Bouton) (1831–1902) з Нью-Йорка розпочиналися зі вступної частини, де укладачем докладно обґрунтовувалися ціни на книги, що увійшли до видання, розповідалося про їх походження та певні книгознавчі особливості. А каталоги Джона Дойля також із Нью-Йорка мали лише перелік змісту як обов'язковий елемент структури видання. Низка каталогів нью-йоркського продавця старих книжок Джеймса Істберна (James Eastburn) мали допоміжні покажчики книг за різними форматами та за тематикою. З кожним їх виданням удосконалювалися бібліографічні описи пропонувані на продаж книжок, до яких додавали опис форми книги, її стану, ступеня рідкості, ціну тощо.

значений період надавали уявлення про формування спеціальних книгознавчих термінів, що часто використовувалися у відношенні до старих книг у той час⁶.

У середині XIX ст. у США, слідом за європейськими країнами, широкий розвиток отримали бібліофільські клуби та товариства, найбільші з яких з'явилися наприкінці XIX – на початку XX ст. Розвиток антикварної книжкової торгівлі і дедалі більша конкуренція серед продавців старої книги зумовлювали собою тенденцію, яка спостерігалася в США протягом усього XIX ст. – прагнення книготорговців до спеціалізації власного асортименту за рядом ознак і пошук ними своєї унікальної пропозиції. Отже, США на рубежі XIX–XX ст. стали одним із провідних світових центрів книжкового колекціонування. У першій чверті XX ст. центр аукціонної торгівлі взагалі, та книжкової зокрема, з Європи перемістився до США, де в той період проживали найзаможніші колекціонери книг.

На рубежі XIX–XX ст. книгарські каталоги у США, будучи «віддзеркаленням» асортименту книгарень, часто присвячувалися певній темі, окремій країні, конкретному виду видання тощо, а в їх назвах почали часто використовувати термін «рідкісна книга» («rare book»)⁷. Принципи підготовки книгарських каталогів (у тому числі, аукціонних) у першій половині XX ст., їх структура та форма не зазнали особливих змін порівняно з попереднім періодом. Новим явищем можна вважати лише появу у деяких із них фото – зображень титульних листів книг, що виставляли на продаж. Крім того, у ряді каталогів тепер були відсутні ціни на книги, що описували.

В умовах розвитку монополістичного капіталізму кількість аукціонних фірм у США на початку XX ст. скоротилася за рахунок поглинання великими підприємствами дрібніших. Через концентрацію капіталу, яка відбувалася в усіх сферах економіки та торгівлі, до кінця першої чверті XX ст. їхня загальна кількість скоротилася приблизно до 40 (протягом XIX ст. у США у різний час діяло 102 аукціонні фірми). У XX ст. продовжувався процес удосконалення аукціонних каталогів як бібліографічних посібників та засобів реклами. Так, в одному з них, надрукованих у 1922 р. «Американською асоціацією мистецтва» (заснована у 1880-х рр.), до кожної позиції аукціонного каталогу наводився список провідних бібліотек країни, у фондах яких був екземпляр цього видання. Більшість аукціонних каталогів містило докладні вступні статті, у яких описувалося походження конкретної колекції та найцінніші видання у її скла-

⁶ Наприклад, як і раніше, використовувався термін «стара книга» (old book), рідше – «рідкісна книга» (scarce book), цінна книга (valuable book) та ін. Саме у другій половині XIX ст. у США почали використовувати терміни «антикварна книжкова торгівля» (antiquarian book trade) та «антиквар» (antiquary) – фахівець, що колекціонує та вивчає старовинні речі (у тому числі – книги), а також займається їх продажем [13, с. 133].

⁷ Так, наприклад, книгар Вільям Г. Аллен у середині 1930-х рр. підготував та видав ряд каталогів, присвячених грецькій, латинській та англо-американській літературі, а також літературі епохи Середньовіччя. На початку XX ст. знаний антикварний книготорговець Абрахам Розенбак підготував і випустив такі каталоги, як «Каталог англійської літератури» (без року видання), «Америка: ... рідкісні видання, присвячені США» (1906), «Рідкісні книги, присвячені американським індіанцям і... Заходу» (1907), каталоги видань «Американа» (1907, 1911, 1913, 1917), «Каталог пам'яток видавничої справи. 1455–1500» (1931), «Американські плакати, видання та карти» (1948) та ін. [13, с. 166].

ді. Крім вступу, аукціонні каталоги, підготовлені до **К. а.** мали багато різних допоміжних покажчиків. Так, наприклад, деякі каталоги «Аукціонної компанії Андерсена» містили покажчики авторів та назв, типографів, палітурних майстерень та ін. В оформленні аукціонних каталогів в ХХ ст. часто використовувалися репродукції палітурок, титульних аркушів та ілюстрацій книг, що описувалися. Як і в попередній історичний період, американські аукціонні каталоги не надавали початкових цін на представлені лоти, проте деякі аукціонні фірми після завершення торгів додатково друкували повний перелік продажних цін на більшість позицій каталогу. Втім, на рубежі ХХ–ХХІ ст. друковані версії все частіше замінювалися електронними, які, як правило, були точними копіями перших⁸.

У Франції організувати аукціони, на яких брали участь всі бажаючі, почали ще у пізньому середньовіччі (переважно, у випадках торгу майна померлого). У 1556 р. французький уряд прийняв закон, за яким вперше було запроваджено професію аукціоніста. З ХVІ ст. аукціонна торгівля у Франції перебувала під контролем комісарів органів юстиції, так званих «уповноважених за оцінкою», які мали виняткове право проведення аукціонів. Прилюдні торги при цьому чітко ділилися на дві групи: «добровільні» («ventes volontaires»), що проводилися з ініціативи власників майна з метою отримання прибутку, та «примусові» («ventes judiciaires»), де продаж майна здійснювався за рішенням суду (за борги, після смерті власника тощо). Таким чином, з аукціонного бізнесу була повністю виключена приватна ініціатива (система була реформовано лише у 2000 р.). Проте, у ХVІІІ ст. захоплення колекціонуванням книг та поширення книготоргівлі набувало високих темпів розвитку. Так, наприклад, лише в першій половині ХVІІІ ст. із 160 книготорговців Парижа понад 40 продавали виключно старі книги [9, с. 93]⁹.

⁸ Нині у процесі купівлі-продажу антикварних книг у США особливого значення набувають Інтернет-аукціони, яких в даний час налічується близько 40. У деяких антикварних книгарнях на Інтернет-аукціони припадає до 30 % всіх здійснюваних продаж; близько 70 % книг, що продаються аукціонними фірмами, купуються «інтерактивними» покупцями. На відміну від звичайних **К. а.**, Інтернет-аукціони здійснюються не на основі особистої участі в них покупців, а дистанційно. Момент закінчення торгів, на відміну традиційних аукціонів, призначається наперед самим продавцем. Поширення Інтернет-аукціонів зумовило появу двох форм участі в аукціоні: 1) заочне розміщення власної ставки на бажаний лот до проведення торгів; 2) участь в режимі реального часу за допомогою спеціальних Інтернет-технологій, коли учасник сам представляє власні інтереси, хоча й перебуває віддалено від місця проведення розпродажу [13, с. 202–203]. Одним із головних недоліків покупки книг у США, як і в інших країнах, за допомогою Інтернет-аукціонів є нерідкі випадки обману, коли куплене видання або не пересилається покупцю зовсім, або надсилається у неналежному стані. Зазначене заважає поширенню торгівлі старими книгами в онлайн-середовищі і відлякує велику кількість покупців.

⁹ Кількість **К. а.** у ХVІІІ ст., як у Парижі, так і в провінції протягом століття постійно збільшувалася, так, наприклад, якщо в Ліоні в 1740–1749 рр. було організовано 8 аукціонів, то у 1750–1759 рр. – 14, а в 1760–1769 рр. – 19. [9, с. 94]. Наприкінці ХVІІІ ст. в Парижі діяло 46 книготорговців, які здійснювали спеціалізовану торгівлю старими книгами, багато з яких були організаторами **К. а.** та відкривали філії своїх магазинів у різних районах міста. Проте, у зв'язку з подіями Великої французької революції 1789–1794 рр., кількість **К. а.** значно зменшилася. Основними покупцями на **К. а.** були книготорговці, які активно займалися перепродажем придбаних книг, у тому числі на аукціонах. На **К. а.** невелику групу (частину учасників) склали книголюби, а також агенти багатих колекціонерів. Поширеним явищем на **К. а.** у ХVІІІ ст. у Франції була змова між книготорговцями з метою придбання книг за мінімально можливою

У середині XVIII ст. широкого поширення набула така форма продажу старовинних книг, як торгівля за книгарськими каталогами (у тому числі – аукціонними каталогами), які відображали або весь асортимент книгарні, або певну частину асортименту. До речі, як і в XVII ст., книги в перших французьких каталогах XVIII ст. розташовувалися без будь-якої послідовності, а ціна на книги в каталогах почала вказуватися лише з 1770-х рр. У другій половині XVIII ст. відомими видавцями каталогів були паризькі книготорговці старої книги Л. Байллі (тільки у 1768–1776 рр. він надрукував приблизно 30 видань каталогів), Г. Мартен, який оприлюднив 148 аукціонних каталогів, Л.-Ф. Барруа, Ж.-Г. Меріго та ін. Аукціонні каталоги в книжкових торгах стають найважливішим інформаційним та рекламним засобом **К. а.** та його важливим робочим інструментом. Вони поширювалися, переважно, серед знаних книготорговців та бібліофілів безкоштовно, а також продавалися в магазині організатора аукціону (переважно, книгаря). Французькі аукціонні каталоги створювалися як переліки бібліографічних описів книг. Кожний опис зазначав назву книги, прізвище автора та видавця, місце та рік видання, формат, відомості про особливості оправи та конкретного примірника видання.

На початку XIX, так само, як і у XVIII ст., організаторами **К. а.** виступали книготорговці, які поєднували цю діяльність із роботою в магазині. Вони також оцінювали книги та складали аукціонні каталоги, які зазвичай продавали тут таки протягом 2-3 місяців до початку торгів (в окремих випадках вдавалося домовитися про їхній продаж в інших книгарнях, бібліотеках тощо). Вважалося, що в Парижі друкувалися найкращі каталоги, серед яких високою якістю бібліографічного оформлення та рівнем поліграфічного виконання відрізнялися видання Г. Дебюра, Ж. Мерліна, О. Ренуара.

У другій половині XIX – на початку XX ст. у Франції **К. а.** були провідною формою продажу антикварних книг. Найбільшими аукціонними залами у зазначений період були «Готель Друо» та зал Г. Петі. Проте, навіть і тут іноді спостерігалось нечесне ведення антикварного бізнесу, що знаходило своє відображення: у присутності на торгах підставних осіб; у змові кількох покупців дешевше купити певне видання; у зговорі між організатором торгів і книготорговцем, що виступав у ролі покупця на публічних торгах і таке ін.

На рубежі XIX–XX ст. витрати на підготовку та організацію **К. а.** значно збільшилися. Тільки підготовка та видання аукціонного каталогу у кількості 1200–1500 примірників коштувала в середньому 4000–5000 франків (приблизно 1200–1500 руб. золотом). Так, наприклад, при продажі бібліотеки російського колекціонера та мецената, власника антикварного магазину в Парижі О. По-

---

ціною. **К. а.** влаштовувалися в різних місцях: найчастіше вдома у власників бібліотеки, в готелях, книгарнях та різних орендованих приміщеннях. В останньому випадку в оголошеннях про продаж точно вказувалося місце розташування приміщення для торгів. Звичайним явищем були попередні перегляди аукціону (зазвичай 2–3 дня), під час яких потенційні покупці могли ознайомитися з виставленими на торг виданнями та рукописами.

ловцева (Половцова, 1867–1944), який емігрував у 1918 р. з Росії у Францію, витрати на аукціонний каталог становили 15000 франків [9, с. 156].

У ХХ ст. переважна більшість книгарень Франції здійснювала продаж старих книг за каталогами, які з ХVІІ ст. і до нині є найважливішим рекламним засобом і невід’ємною частиною торгово-технологічного процесу. Отже, нині практично всі паризькі та провінційні книжкові магазини Франції створюють та оприлюднюють книгарські каталоги (у тому числі – аукціонні), які можуть бути представлені як у традиційній паперовій, так і в електронній формі. Друковані каталоги публікують зазвичай 2-4 рази на рік. Нині майже всі **К. а.** сьогодні супроводжуються друкованими та електронними каталогами. Їхнє оформлення дуже різноманітне: від невеликих брошур, що включають лише короткі бібліографічні описи представлених книг, рукописів та інших документів, до чудово виконаних видань, що мають докладні їх описи із зазначенням відомостей про походження конкретних книг, про їх власників тощо. Всі аукціонні каталоги мають велику кількість ілюстрацій, фотографій оправ і палітурок, гравюр та ін. Втім, у Франції іноді відбуваються **К. а.** без підготовки каталогу, що орієнтовані на знавців рідкісної та цінної книги, переважно, на книгарів та колекціонерів. Нині тільки в аукціонному домі «Готель Друо» щорічно організують приблизно 60 **К. а.** Цікаво, що бібліотека «Готелю Друо» містить найрізноманітніші видання з антикварної торгівлі Франції, у тому числі 35 тис. каталогів французьких **К. а.**, починаючи з кінця ХVІІІ ст., а також – безліч книгарських, виставкових каталогів, а також каталогів періодичних видань різних років випуску. У фондах зазначеної бібліотеки, звичайно, багато видань з книгознавства та історії книги, видань ХVІІІ – початку ХХ ст. та ін. [9, с. 180]. Крім торгової діяльності, французькі книгарі, що спеціалізуються на антикварній книзі, здійснюють виставкову діяльність, видають наукові праці, чудові за поліграфічним виконанням бібліофільські видання, проводять «дні відкритих дверей» з експозиціями рідкісних видань, карт, гравюр та старовинних документів тощо.

З ХVІІ ст. розвиток **К. а.** також активно відбувався у Польщі. У Речі Посполитій, якій майже до кінця ХVІІІ ст. належали землі Правобережної України та Галичини, перший аукціонний каталог було надруковано у 1672 р. у Гданську [20, р. 154]. Надалі аукціонні каталоги друкувалися у Варшаві, Кракові, Каліші, Львові, Любліні, Познані, Сандомирі, Торуні. З 1672 по 1800 р. у Речі Посполитій було організовано та проведено 361 **К. а.** [16, р. 242]. З них нині задокументовано 162 аукціонних каталогів (з яких 120, що стосувалися публічних торгів книжкових зібрань). Особливого розвитку друкування аукціонних каталогів набуло за часів правління останнього польського короля Станіслава Августа (1732–1798) у 1764–1795 рр. Загалом, з 1760 р. і майже до кінця ХVІІІ ст. у Речі Посполитій було опубліковано 768 книгарських каталогів, з яких приблизно 200 опублікував бібліофіл, варшавський книгар, видавець, аукціоніст і

привілейований організатор **К. а.** у Львові Міхал Гроль (Гроль) (1722–1798)¹⁰, а приблизно 80 книгарських каталогів підготував та опублікував варшавський друкар Петр Дюфур (1730–1797). За різними джерелами, відомо, що протягом XVIII ст. в Польщі було надруковано 188 аукціонних каталогів (але не всі вони збереглися) [23, р. 14], а найбільшою книгозбірнею, виставленою на **К. а.** на теренах Речі Посполитої, була бібліотека таємного радника Гданська – Генрика Вільгельма Розенберга, яка налічувала 22710 тт. Зазначений **К. а.** тривав від 2 січня 1795 р. до 18 лютого 1796 р.

Наприкінці XVIII ст., після австрійських реформ та оприлюднення у 1781 р. указу імператора Священної Римської імперії Йосифа II про скасування деяких релігійних орденів (картезіанців, кармелітів та ін.) та їх монастирів, продаж книг на **К. а.**, зокрема, книжкових зібрань монастирських бібліотек на Галичині, значно поживався. Втім, книги із зазначених монастирів призначалися для поповнення бібліотечних фондів, в першу чергу, навчальних бібліотек, зокрема, бібліотеки Львівського університету. Проте, більша частина з них до навчальних бібліотечних фондів так і не потрапила і розповсюджувалася через **К. а.**, про що також можна дізнатися, аналізуючи аукціонні каталоги. Цікаві відомості про монастирські бібліотеки надає також аукціонний каталог з продажу бібліотеки ксьондза К. Островського на **К. а.**, що був організований у 1800 р. Окрім іншої інформації, аналіз позицій каталогу виявив відомості про існування каталогів бібліотеки краківських кармелітів, що були створені у 1703 і 1756 рр. [17, р. 279].

У XVII–XVIII ст. аукціонний каталог був одним із ранніх видів книгарського каталогу, в якому перераховувалися книги, призначені для **К. а.** У Західній Європі у XVII ст. аукціонні каталоги за кількістю публікацій переважали кількість видань каталогів друкованих видань, асортиментних та видавничих каталогів, але протягом XVIII ст. їх частка відносно кількості видань інших видів книгарських каталогів зменшилася.

Зазвичай, аукціонні каталоги у XVII–XVIII ст. мали довгі назви, оскільки вони містили інформацію про те, чиї та які книжки будуть виставлені на **К. а.**, де, якого числа та о котрій годині відбудеться аукціон, іноді в назві згадувалось ім'я аукціоніста тощо, наприклад: «*Catalogus librorum ex vario eruditionis et scientiarum genere, partim rariorum quorum auctio publica Leopoli in Galicia die 18 Aprilis et diebus sequentibus 1796 instituenda*» («Каталог книг відповідно до різного виду навчання і рівня наук, з яких деякі рідкісні, які призначені для публічного аукціону, що має відбутися у Львові на Галичині 18 квітня і в наступні дні 1796 р.») (Львів, друкарня Віхмана, 1796).

В країнах Західної Європи основні правила формування необхідних елементів структури та змісту аукціонного каталогу було сформульовано у XVIII ст. Зазначені каталоги мали, відносно, невеликий наклад (100–200 прим.) і часто розповсюджувалися безкоштовно. Не всі аукціонні каталоги мали завершений

¹⁰ Аукціонні каталоги Міхал Гроль почав видавати у 1762 р.

характер, тобто були підготовлені належним чином. Деякі каталоги мали назву «Sectio» (лат. «купівля-продаж»; «те, що продається»; «розділене») (наприклад, каталоги Міхала Гролля з 1767 р.), інші – «Pensum» (лат. «оцінене, важливе»), як, наприклад, у каталогах Яна Августа Позера з 1772 р. та в аукціонному каталозі **К. а.** 1781 р. з продажу частини книг бібліотеки Залуських. Оскільки кожен том в позиціях аукціонного каталогу мав свій номер, легко визначити, скільки приблизно творів було виставлено на аукціоні (кількість томів досменно не відповідає кількості творів).

До другої половини XIX ст. аукціонні каталоги, як самостійні видання, рідко викликали зацікавленість бібліофілів та книгознавців¹¹. Вони сприймалися лише як рекламний засіб чи торговий інструмент, що втрачав після закінчення аукціону будь-яку цінність, тому такі видання, відповідно, рідко зберігалися. У зв'язку з цим, аукціонних каталогів **К. а.**, що вийшли друком навіть до XX ст. збереглося небагато. Нині для дослідників, істориків книжкової та бібліотечної справи вони стали цінним, але важкодоступним джерелом. Зокрема, аукціонні каталоги XVIII ст. є бібліографічною рідкістю та зустрічаються тепер лише тільки в окремих провідних національних бібліотеках та в особистих книжкових колекціях. Наприклад, аукціонний каталог «Роспись книгам церковным и гражданским, как печатным, так и рукописным, которые в доме аукциониста Ольхина ... с публичного торгу проданы будут майя 15 дня 1756 года» (СПб., 1756) особистої бібліотеки обер-секретаря Синоду Якова Леванідова (1699–1756), яка була продана на **К. а.** за 3000 руб., був надрукований у кількості 100 примірників і став бібліографічною рідкістю вже у XIX ст. [11, с. 101]. Відомо, що примірник цього каталогу, що зберігався у книжковому зібранні київського бібліофіла О. Лазаревського (1834–1902), був проданий у 1900 р. П. Шибанову і в тому ж році видання вже опинилося у російського бібліографа та бібліофіла Д. Ульянінського (1861–1918). Проте, нині не збереглося жодного примірника зазначеного аукціонного каталогу. Також достатньо рідкісними є аукціонні каталоги не тільки особистих книжкових зібрань, а й бібліотек бібліофільських товариств, різних відомств і установ XIX – початку XX ст., що друкувалися невеликим накладом (іноді 30–50 примірників).

Перший, надрукований на землях України книгарський каталог, що дійшов до нас, – це «Такса книг в типографии св. обители Почаевскія обретающихся» (Почаїв, 1760) та «Taksa ksiąg tak w seksternach jako i oprawnych, w drukarni uprzywilejow. Konfraternii Stauropigialnej lwowskiej będącej, d. 24 m. Lipca r. 1761 sessionaliter uczyniona» («Ціни на книги, що перебувають, як у секстернах, так і в оправі, у привілейованій друкарні Львівського Ставропігійського братства 24 липня 1761 року»)¹², а перший аукціонний каталог – це

¹¹ Термін «бібліофіл» («bibliophile») в значенні «любитель книг та фахівець у галузі рідкісних книг» починає використовуватися у Франції у 1740 р., а у значенні «колекціонер, збирач книжок» він почав використовуватися приблизно з 1840-х рр., коли захоплення книгами у Франції досягло свого розквіту.

¹² Секстерні (лат. «зошити з шести аркушів») – не зброшуровані зошити без палітурки, що продавалися на декілька злотих дешевше, ніж видання в оправі.

видання 1790 р. львівського друкаря Й. Піллера «*Catalogus librorum qui praeter copiam varii argumenti et idiomatis permultos etiam polonice scriptos, continet. Quorum publica auctio die XI Januarii et sequentibus 1790 in aedibus Universitatis Leopoliensis instituenda*» («Каталог книг з великої кількості різноманітних тем та понять, який також має багато книг, написаних польською мовою. Публічний торг яких має відбутися 11 січня та в наступні дні 1790 р. у приміщенні Львівського університету») (Львів, 1790). Зазначене видання є переліком (4935 позицій) книг (дублетів бібліотеки Львівського університету), запропонованих на **К. а.** у Львівському університеті 11 січня 1790 р. обсягом 306 сторінок in octavo (тобто у восьму частину аркуша, 8°).

За каталогом Я. Запаско та Я. Ісаєвича «Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні» (Львів, 1981–1984) виявлено, що на теренах України до XIX ст. було надруковано приблизно 40 книгарських каталогів, з яких 6 було аукціонних (їх видавала переважно сімейна друкарня Піллерів у Львові обсягом від 60 до 300 сторінок малого формату, переважно in octavo)¹³ [26; 27; 5]. Майже всі зазначені аукціонні каталоги, що були надруковані на теренах України наприкінці XVIII ст., було опубліковано латиною. За мовою назви аукціонних каталогів та мовою книг, які вони відображали можна дізнатися про спеціалізацію книгарень, друкарень та інші особливості розвитку книгодрукування, читання, наукових зв'язків тощо. Так само, завдяки вивченню відомостей аукціонних каталогів можна отримати багато інформації з історії бібліотек та книжкових зібрань. Наприклад, у 1786 р. керівництво Львівського університету запросило колишнього бібліотекаря Будапештського університету Генріха Готфріда Бретшнайдера (Henryk Bretschneider) очолити бібліотеку свого навчального закладу, яка нараховувала в той час приблизно 40 тис. тт. Г. Бретшнайдер мав розсортувати неопрацьовані видання та відправити найбільш цінні книги до Відня, а решту – упорядкувати для потреб університету. Г. Бретшнайдер, хоча і був знавцем мистецтва, стародавніх мов, просвітником з широким колом енциклопедичних знань, не так завзято захоплювався важкою систематизацією та каталогізацією книг і надто вільно інтерпретував посадові інструкції, які до того ж, дозволяли утилізацію непотрібної літератури, у тому числі продаж її на аукціоні. З величезної кількості книг, які Г. Бретшнайдер відібрав у якості дублетів та непотрібної для університету літератури, значна їх частина потрапила у приватні руки. Чимала частина по-

¹³ *Catalogus librorum qui praeter copiam varii argumenti et idiomatis permultos etiam polonice scriptos continet, quorum publica auctio die XI. Januari et sequentibus 1790 in aedibus Universitatis Leopoliensis instituenda*, Leopoli J. T. Piller, [przed 11 I 1790], 304 s.; *Catalogus librorum, qui in Bibliotheca Universitatis Leopoliensis publice auctioni exponentur* A. D. 1795 d. 20 Januarii et sequentibus, hora 9 matutina et 3 pomeridiana, Leopoli. J. T. Piller impressit, 1795, 139 s.; *Catalogus librorum ex vario eruditionis et scientiarum genere, partim rariorum quorum auctio publica Leopoli in Galicia die 18 Aprilis et diebus sequentibus 1796 instituenda*, Leopoli ex Typ. Wichmaniana, 1796, 65 s.; *Catalogue des livres de la Bibliotheque de Jacques Glaize*, Leopoli ex Typ. Wichmaniana, 1796; *Catalogus librorum latinorum qui in bibliopolio C. B. Pfaffii venales prostant*. Leopoli [друкарня Піллерів] 1796, [16] c.; *Catalogus librorum... partim rariorum, quorum auctio publica Leopoli in Galicia die 18 aprilis... 1796 instituenda*. Leopoli ex Typ. Wichmaniana, 1796, [34] c. [5].

трапила до **К. а.** За аукціонними каталогами можна дізнатися, що бібліотека Львівського університету під керівництвом Г. Бретшнайдера для продажу своїх книг кілька разів організовувала публічні **К. а.**, з яких перший, як зазначалося, відбувся у Львові у 1790 р. (керували аукціоном куратор бібліотеки Марцін Куральт; бібліотекар на ім'я Хокс і книгар Кароль Богуслав Пфафф; групу покупців представляв Давід Ігель, який вишукував раритетні видання, а потім продавав їх своїм клієнтам із прибутком), а наступні – тут таки у 1795, 1796 та 1803 рр.¹⁴ На продаж було виставлено відповідно: 4935, 2021, 1051 та 1186 книг. Проте, певна частина книг не була розпродана та потрапила до макулатури [22, р. 9; 23, р. 36; 29, р. 104]. За відомостями польських дослідників, значна кількість дублетів була продана за безцінь, «адже їх наявність в університетській бібліотеці була результатом поглинання книгозбірнею університету різних монастирських бібліотек без відбору їх змісту» [17, р. 153].

Відомо також, що власник пансіону та професор Львівського університету Жак Глезе зібрав у 1780-х рр. значну бібліотеку для шляхетської молоді. Проте, незабаром, у 1796 р. він виставив на **К. а.** 3500 книг цієї бібліотеки, про що можна дізнатися з аукціонного каталогу, надрукованого французькою мовою на 89 сторінках в друкарні Віхмана у Львові – «Catalogue des livres de la Bibliotheque de Jacques Glaize» («Каталог книг з бібліотеки Жака Глезе») (Львів, друкарня Віхмана, 1796).

У XVII–XVIII ст., поряд з іншими видами книгарських каталогів (видавничих, друкованих видань, асортиментних та ін.), аукціонні каталоги іноді друкувалися у вигляді летючих листків або брошур і розповсюджувалися безкоштовно або за невелику плату (деякі друкарі приєднували їх, як додаток, до інших своїх видань), надаючи різноманітну інформацію, що стосувалася видань, книгарів, книгарень тощо. На відміну від аукціонних каталогів, каталоги друкованих видань мали перелік друків, що продавалися у певній книгарні або надавалися для продажу іншим книгарням, як наприклад каталоги польських книжок, що друкувались на замовлення Міхала Гролля (Michał Gröll (також – Grell, Groel) у Львові, більшість з яких вийшла друком у різних варшавських друкарнях (наприклад, Міхала Гролля, Петра Дюфура та ін.). Певна частина зазначених видань польських друкарень продавалася у книгарнях Львова, зокрема у бібліополя (книгаря) Львівської академії (університету) Кароля Богуслава Пфаффа¹⁵. Каталоги друкованих видань, крім інформації про книги, надавали відомості про власника книгарні, посади, які він займає, місце проживання

¹⁴ Див. також: *Catalogus librorum, qui in Bibliotheca Universitatis Leopoliensis publice auctioni exponentur* A. D. 1795 d. 20 Januarii et sequentibus, hora 9 matutina et 3 pomeridiana, Leopoli. J. T. Piller impressit, 1795, 139 s.; *Catalogus librorum ex vario eruditionis et scientiarum genere, partim rariorum quorum auctio publica Leopoli in Galicja die 18 Aprilis et diebus sequentibus 1796 instituenda, Leopoli ex Typ. Wichmaniana, 1796, 65 s.*; *Katalog ksiąg polskich większą częścią z drukarni warszawskich sprowadzonych, znajdujących się u Karola Bogusława Pfaffa bibliopoli akademii na ulicy Akademycznej, Lwów 1789 та ін.* [5].

¹⁵ Кароль Богуслав Пфафф (? – 1829) у 1780 р. відкрив у Львові книгарню – філію варшавського книгаря Міхала Гролля. Він активно імпортував різні іноземні видання латинською, польською та західноєвропейськими мовами та був постачальником книг університетської бібліотеки. У 1785 р. К. Пфафф став повністю незалежним від філії у Варшаві, що свідчить про певний успіх його підприємства. Згідно з бібліографією

тощо. У тих випадках, коли книготорговці були і видавцями (в той час це було досить частим явищем), важко чітко розмежувати каталоги друкованих видань і видавничі каталоги. Проте, у XVIII ст. в книгарнях часто продавали не тільки книги, мапи, гравюри, а й глобуси, математичні, оптичні, фізичні прилади, аптечні прибори, ліки тощо. Переліки цих та інших комерційних товарів зазначалися в асортиментних каталогах. Усі перераховані вище види книгарських каталогів сьогодні є багатим джерелом для дослідження розвитку книговидавництва та книготоргівлі. Зокрема, у відомостях аукціонних каталогів зазначалося, окрім опису самих видань, ще й імена власників книг, їхні професії, займані посади, а також імена людей, які проводили аукціон (часто професійних аукціоністів). Окрім того, аукціонні каталоги надавали інформацію про соціальний прошарок осіб причетних до аукціону, вказувалися точні адреси книгарень та аукціонів із зазначенням місця і часу торгу. Аукціонний каталог, в якому були розташовані позиції предметів для продажу у певному порядку, дозволяв швидко знаходити кожний документ (видання, рукописи, гравюри, мапи та ін.) та основну інформацію про нього ще до початку аукціону.

Книжки, які виставляли на **К. а.**, могли розподіляти в каталозі за різними ознаками: за форматом, тематикою, мовною ознакою тощо. Наприклад, дублети бібліотеки Залуських (приблизно 5300 тт.), що були призначені для продажу на **К. а.** у 1760–1762 рр., були розташовані за мовною ознакою¹⁶. Часто книги поділялися на такі групи: «*libri compacti*» – в оправі, «*libri incomparti*» – без оправі, «*crudae materiae*» (*in plano, in crudo*) – у вигляді незібраних, розгорнутих аркушів без оправі. У зазначених групах книги були розташовані, переважно, за форматом, зазвичай від великого до малого (*in folio* – 2°, *in quarto* – 4°, *in octavo* – 8°, *in duodecimo* – 12° до ще менших форматів). Надалі при підготовці **К. а.** книги нумерувалися послідовно у кожному форматі (як одиниця позиції найчастіше розглядався том, а не твір). Таке розташування полегшувало розрахунок початкової ціни, яка залежала часто у XVIII ст. від якості оправі та кількості аркушів друкованого паперу. Наприклад, видання, що відносили до групи «*alla rustica*» («селянський вид») були зброшуровані в оправу, яку робили з паперу, картону та шкіри. Іноді в аукціонних каталогах зазначався навіть вид шкіри, яка використовувалася для оправі.

На Лівобережній Україні, яка у XVIII ст. була під владою Російської імперії, **К. а.** підлягали діям російського законодавства, яке у першій половині століття унормувало практику аукціонної торгівлі. У регламентуючих законах було зафіксовано всі організаційні складові аукціонів, у тому числі попередній відбір та сортування товару, публікація рекламних оголошень, аукціонних каталогів, перегляд речей перед проведенням аукціону, документальний супровід усіх

Кароля Естрайхера, К. Пфафф з 1785 до 1827 рр. видав 34 книгарських каталогів (24 польською, 5 французькою, 4 німецькою, 1 латинською мовами) [15, р. 213; 28, р. 39].

¹⁶ Див.: «*Catalogus librorum duplicatorum magna ex parte rariorum Bibliothecae Publicae Varsaviensis*» (Warszawa, 1760), «*Catalogus librorum duplicatorum Bibliothecae Publicae Varsaviensis*» (Warszawa, 1761), «*Catalogus librorum duplicatorum Bibliothecae Publicae Zaluscianae qui lege auctionis dividuntur*» (Warszawa, 1762).

операцій торгу та ін. Характерною рисою проведення російських аукціонів став жорсткий державний контроль та обмеження приватної ініціативи. Внаслідок цього, а також недостатнього піднесення книжкової культури та незначного зростання кількості колекціонерів антикварної книжки, розвиток **К. а.** в Російській імперії протягом XVIII – першої половини XIX ст. відставав від європейського.

У 1722 р. в Російській імперії було прийнято перший спеціалізований закон, що регламентував торги для державних потреб. Основною формою аукціонів у Російській імперії стали примусовий продаж майна (за борги або після смерті власника, під час конфіскації за різні злочини тощо). Поступово набули поширення т. зв. «добровільні аукціони», що проводилися приватними особами за допомогою професійних аукціоністів, що перебували на державній службі (перед виконанням своїх обов'язків аукціоністи навіть складали присягу). «Примусові (або казенні) аукціони» мали проводитися лише за розпорядженням суду в «аукціонних камерах» – установах при міській думі, що керували продажем нерухомих маєтків з публічного торгу. «Добровільні аукціони» особистого майна могли здійснюватися лише з розпорядження губернатора, який підтверджував, що продавець був дійсним власником товару, а також переглядав перелік речей та ціни на них. На кожному аукціоні обов'язково був присутній поліцейський чиновник, який стежив за дотриманням усіх правил торгів (у тому числі, стягнення 2–3 % з покупців від кінцевої суми, 2 % – аукціоністу та службовцям, 1 % – на утримання аукціонної контори та ін.) [11, с. 117]. Загалом, **К. а.** в Російській імперії, починають розвиватися у другій половині VIII ст., коли Академія наук наприкінці 1760-х рр. почала організовувати аукціони нерозпроданих видань своїх книгарень. Іншою рисою російських **К. а.** у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. було те, що часто предметом торгів були особові бібліотеки та колекції, які були зібрані у першій половині – в середині XVIII ст. (переважно, це бібліотеки іноземців, науковців чи службовців Академії наук).

Відомості з аукціонних каталогів XVIII–XIX ст. можна аналізувати з точки зору їх змісту або формальних ознак (мова друку, місце та рік видання, формат, папір, форма видання, оправа та її ціна тощо). Ціни в книгарських каталогах на теренах України почали вказувати з середини XVIII ст. (це вищезгадане почаївське видання 1760 р.). В цей же час почали вказувати ціни в польських каталогах друківаних видань і асортиментних каталогах. Проте, слід зазначити, що коли в Лейпцизі у 1742 р. книготорговець Теофіл Георгі опублікував великий книгарський каталог у 4-х тт. «Allgemeines Europäisches Bücher-Lexicon», назвавши кількість аркушів і ціну кожного європейського видання, багато його колег було сильно невдоволені, через те, що чимала частина книгарів багатіли за рахунок значних коливань цін у різних місцевостях. Так само було, коли у 1758 р. книгар Герман Христиан Дегнер опублікував у Варшаві свій каталог «Catalogus librorum plerumque egregiecompctorum, qui hic Varsoviae in domo

domini Eckstein prope Otvocium, adscripto pretio suntvendendi» («Каталог загалом чудових і різних за форматом книг, які продаються тут, у Варшаві у будинку пана Екштайна, біля Отвоціума, за вказаною ціною»), де він записав ціну кожної книги в дукатах або тинфах, оскільки книгарські каталоги, певним чином, «вирівнювали» ціни на книги, яка значно відрізнялася у різних містах країни. Загалом, зарубіжні видання були значно дорожчими, ніж ті, що друкувалися на теренах України, оскільки до їхньої ціни додавалися ще й транспортні витрати. Наприклад, «Енциклопедію» д'Аламбера і Дідро, що була надрукована в Парижі у 25 тт., Міхал Грольє продав у 1770 р. за 112 «червоних злотих» (золотих дукатів) або 2016 польських злотих (срібних) [23, р. 19]. Враховуючи тодішні ціни, коли пара курей коштувала 2 польських злотих, шкіра вола – 10 польських злотих, а пуд жита – 12 польських злотих, легко зробити висновок, що придбати таку «Енциклопедію» була в змозі дуже багата особа. Для порівняння – вітчизняні невеликі видання молитовників, календарів, букварів, розважальної літератури коштували від 1 до 6 польських злотих. Отже, у XVIII ст. на теренах України модні «книжкові захоплення» багатих покупців стимулювали розвиток антикварної торгівлі та **К. а.** [25, р. 48]. На рубежі XVIII–XIX ст. розвиток бібліофілства спричинив підвищення активності книжкової торгівлі та появу низки професійних торговців старовинними виданнями. Антикварна торгівля виділилася у самостійний вид книжкової торгівлі, а **К. а.** стали невід'ємною її частиною. До того ж, окрім «добровільних» і «офіційних» **К. а.** почали формуватися бібліофільські аукціони [21, р. 40].

Аналіз аукціонних каталогів дозволяє визначити ступінь спеціалізації видавничої діяльності та книжкової торгівлі, масштаби і динаміку розповсюдження друкованих видань тих чи інших видавничих центрів, комерційні зв'язки, фінансовий стан окремих видавництв та аукціонних фірм та ін. Вже у XVIII ст. на теренах України в аукціонних каталогах, здебільшого, вказувалися повні бібліографічні дані, тобто ім'я автора, назва, місце і рік видання, формат, вид паперу, ціна, відомості про оправу, що дозволяло більш-менш точно ідентифікувати певне видання. Проте, були й каталоги, котрі надавали неповний опис, тобто лише ім'я автора, назву та формат книги. Іноді в аукціонних каталогах, завдяки залишеним рукописним нотаткам, залишився цінний матеріал про стан збереження того чи іншого бібліотечного зібрання, про ціни, якими були завершені аукціонні торги, а також важливі відомості про комунікаційні зв'язки між книгарями, видавництвами, бібліотеками тощо¹⁷. Отже, аукціонні каталоги, як

¹⁷ Іноді на **К. а.** між бібліотеками встановлювалися певні домовленості щодо комплектування фондів певними рідкісними та цінними виданнями. Так, наприклад, у 1761 р. на **К. а.** видань (переважно, бібліотечних дублетів) з фондів першої громадської наукової бібліотеки в Польщі, що була заснована у 1747 р. у Варшаві бібліофілами і вченими-просвітителями братами Юзефом-Анджеєм та Анджеєм-Станіславом Залуськими, префект (голова певної місіонерської території) запропонував обмін дублетами між монастирськими бібліотеками, представники яких були присутні на аукціоні [4, s. 342]. Один з них, а саме – домініканець зі Львова Клеменс Ходикевич, оминаючи посередників, призначених організаторами **К. а.**, написав листа безпосередньо до єпископа Київського Юзефа-Анджея Залуського (1702–1774), де

й інші види книгарських каталогів, надають інформацію про фінансові можливості та зацікавлення книгарів, про видавничі прагнення видавців, дозволяють визначити галузеві, мовні, географічні та інші особливості видань, їх типи і види, а також відомості про те, звідки книготорговці імпортували книги, як швидко поширювався наклад окремих видань, як змінювалася зовнішня форма книги, яку матеріальну цінність вона мала і від чого це залежало. Також аукціонні каталоги надають багато цікавих відомостей про читацькі уподобання того часу. Наприклад, за дослідженнями польських книгознавців книгарських каталогів, зокрема – аукціонних, епохи Просвітництва, таких польських книгарів, як Міхала Гролля, Ігнація Гребеля та інших, доведено, що у книготорговельній мережі Речі Посполитої у другій половині XVIII ст. було відносно багато наукових і науково-популярних видань, кількість яких становила приблизно 20–25 % від загальної кількості видань, що продавали в книгарнях та **К. а.** [24, р. 389; 36, р. 4]. Таким чином, аукціонні каталоги XVIII ст. є багатим джерелом не тільки для істориків книги, а й для широкого кола дослідників історії науки, освіти та культури в цілому, оскільки розкривають виробничі та комерційні можливості друкарень і книгарень того часу, надають інформацію про обіг книг у суспільстві, попит на окремі твори та види видань, про різновиди форматів, паперу, оправ, про особливості складу особових книжкових зібрань, бібліотек навчальних закладів, монастирів тощо.

Аналіз видань аукціонних каталогів, що були створені та надруковані на теренах України наприкінці XVIII ст., свідчить про відносно розвинений рівень формування **К. а.** в країні (переважно, в Галичині). Проте, у XVIII ст., в умовах відсутності державної незалежності і розподілення території України між декількома державами, рівень розвитку **К. а.** в Україні дещо відставав від темпу їх поступу в західноєвропейських країнах, про що свідчать вищенаведені статистичні данні. Втім, дослідження структури, форми, змісту видань аукціонних каталогів доводить, що в країні у другій половині XVIII ст. формувалися такі самі процеси генезису антикварної книжкової торгівлі, утворення принципів і правил організації та проведення **К. а.** та піднесення книжкової культури в цілому, що й у передових країнах Європи (з урахуванням місцевих особливостей їх становлення в окремих регіонах України, котрі залежали від властивостей внутрішньої політики тієї чи іншої пануючої держави).

Наукове опрацювання аукціонних каталогів, надрукованих на теренах України наприкінці XVIII ст., засвідчує, що зазначені видання відображали провідні чинники й ознаки організації та проведення **К. а.** а саме: мету та основні причини проведення аукціону; соціально-економічні, культурні, територіально-географічні та інші особливості організації конкретного **К. а.**; спосіб формування асортименту та його складу; певні умови участі, процедури та технології аукціону; склад учасників; періодичність та тривалість проведення; початко-

---

вказував на книги з зазначеного **К. а.**, які його зацікавили і в разі їх недоступності за ціною, просив Ю. Залуського допомогти в купівлі цих книг для монастирської бібліотеки домініканців.

вий рівень цін та ін. У сукупності всі вищезазначені ознаки визначають привабливість **К. а.** як важливої форми продажу рідкісних та цінних книг, рукописів, гравюр тощо; як певний інструмент ціноутворення зазначених документів та антикварної книги в цілому, а також як засіб певної специфічної комунікації. За винятком деяких **К. а.**, більшість з них відбувалися в громадських місцях, в приміщеннях навчальних закладів, книгарень тощо. Загалом, **К. а.** дозволяли робити набагато ширшим доступ читачів до книг та інформації, ніж це було раніше, коли пошук книг залежав від стосунків з книготорговцями, книгарями або з заможними друзями, що мали власні книжкові зібрання. **К. а.** були також приводом для публічних зборів читачів, заохочення до дебатів, до обговорення ідей, до розширення кола спілкування тощо. Таким чином, **К. а.** через аукціонні каталоги не лише з'єднували покупців із продавцями, а й читачів з книгою, з величезним світом людської культури та розвитку ідей.

У XIX ст. на теренах України, більша частина якої перебувала під владою Російської імперії (окрім Галичини, яка належала з 1804 р. Австрійській, а з 1867 р. – Австро-Угорській імперії), **К. а.**, як певна форма продажу книг набуває нових рис, а саме – характеру бібліофільських торгів. **К. а.** вже організовували не тільки з метою збуту залишків примірників певних видань, що залишилися на складах і книгарнях або продажу особистих книжкових зібрань померлого чи боржника, а й, переважно, заради залучення книголюбів та збирачів антикваріату, які розцінювали подібні розпродажі як джерело поповнення своїх колекцій. Причиною цього є активний розвиток у XIX ст. (особливо, у другій половині століття) бібліофільства як суспільного явища, яке також відбувалося в той час в інших розвинутих країнах світу, що було пов'язано з розвитком грамотності та читання.

На початку XIX ст. розвиток нормативної та законодавчої бази аукціонної торгівлі в Російській імперії було зафіксовано в указі Олександра I «О правилах, на коих должна быть производима аукционная продажа» (1808), де чітко повторювався, як і у XVIII ст. принцип розподілу аукціонів на «примусові» та «добровільні». У XIX ст. значне поширення отримали закриті **К. а.**, що були організовані як аукціони між різними установами [2, с. 11]. До кожного такого **К. а.** готували спеціальні аукціонні каталоги, де були не тільки бібліографічні описи книг, а й короткі коментарі до них із зазначенням індивідуальних особливостей видання, ступеня рідкості книги тощо. Іноді аукціонні каталоги поширювалися (продавалися) у будівлі бібліотек. Втім, переважно, такі каталоги розповсюджувалися за списком розсилки особам, участь яких в аукціоні могла б значно покращити його престиж. Список осіб ретельно обмірковували (в першу чергу запрошувалися відомі у своїй галузі вчені та громадські діячі).

«Закриті» аукціони також організовували серед вузького кола колекціонерів та бібліофілів. Як правило, такі аукціони використовувалися у тих випадках, коли торговці антикваріатом отримували великі книжкові зібрання, при цьому на «закритому» **К. а.** відбиралися і «розігрувалися» серед «особливих клієнтів»

найкращі книги, а залишки продавалися звичайним способом – через книгарню або через звичайний аукціон. Втім, у другій половині XIX ст. продовжувала існувати й така форма **К. а.**, як розпродаж майна за борги власника. Також чимало бібліотек та книжкових колекцій продавалося після смерті їх власників. Так, наприклад, у 1827 р. (за відомостями О. Васильчикова та В. Іконнікова – приблизно у 1839 р.) на **К. а.**, що відбувся в Одесі, було продано бібліотеку графа Петра Олексійовича Розумовського (1775–1835), де зберігався рукописний список оди Г. Державіна «Вельможа», що був присвячений гетьману України Кирилу Розумовському (1728–1803), з позначкою Г. Державіна: «Ноября 12-го 1794 года» [11, с. 113].

К. а. були дуже популярні серед дрібних букіністів і торговців, які брали активну участь в аукціоні у ролі покупців, а потім перепродували книги в книгарнях за вищими цінами або навіть на **К. а.**, що проводилися іншими антикварами та букіністами. Проте, вітчизняний антикварний ринок у XIX ст. був ще слабо розвинений, а **К. а.** в цілому, проводилися порівняно рідко і не могли дати об'єктивну оцінку ринку, що неодноразово наголошувалося у спеціалізованих виданнях на початку XX ст.

На початку XX ст. найбільш відомою антикварною фірмою на теренах України була «Antykwarjat Naukowy» («Науковий антикваріат») (з книжковою антикварною крамницею) інженера Юзефа Тулея (Józefa Tulei) (1868–1938), яка розташовувалася у Львові. Ю. Тулей, усвідомлюючи важливу соціальну роль друкованого слова, цікавився книгами не лише як бібліофіл, а як їх пропагандист і розповсюджувач. В його антикварній книжковій крамниці, організованій за європейським зразком, були представлені наукові та науково-популярні праці західноєвропейськими та польською мовами, переважно в галузі техніки та природничих наук. Ю. Тулей запровадив детальний облік усіх ресурсів та видавав каталоги антикварних крамниць. Він продовжував видавничу справу Я. Рошковського, який у 1902–1904 рр. видав 5 номерів «Miesięcznik Antykwarjat Naukowego» («Щомісячника Наукового антикваріата»). Ю. Тулей опублікував численні каталоги, зокрема «Desiderata Polonica» («Дезідерати Полоніки») – каталогу-журналу, що видавався з 1930 р. спеціально призначеного для поширення досліджень і практичних пропозицій у сфері побутування книги, графіки та колекціонування.

Антикварна книгарня Ю. Тулея також видавала «Biuletyn Miesięczny» («Щомісячний бюлетень»), що відображав, зокрема, список новопридбаних антикварних книг з різних галузей знань, а також бібліографію нових польських видань. Ю. Тулей також намагався видавати фаховий часопис «Pośrednik Antykwarski, czasopismo fachowe dla zbieraczy, bibliotek prywatnych i publicznych, księgarzy i antykwarzy z działem teoretycznym i handlowym» («Антикварський посередник: професійний журнал для колекціонерів, приватних і громадських бібліотек, книготорговців і антикварів з теоретичним і комерційним розділом») (Львів, 1907)), проте було опубліковано лише чотири номери (після чого з

23 передплатників залишилося 15) [33, р. 176]. У кожному випуску «Pośrednik Antykwarski...» розміщувалися оглядові статті про антикварну книгу, книготоргівлю, старі й нові видання, інформацію про організацію, законодавство, правову охорону з книжкової справи, про бібліотеки, про все, що стосувалося функціонування книги. Видання також надавало інформацію, що відображала-ся у польських книгарських каталогах, зокрема в аукціонних. У першому номері було запропоновано статті про книгу як об'єкт книготоргівлі, про сучасну антикварну книгу, про бібліотечні зібрання львівських колекціонерів Олександра Чоловського та Станіслава Левицького, а розділ «Каталоги» пропонував списки каталогів книгарень та антикварних польських і закордонних магазинів. Наприкінці номера було опубліковано каталог № 7 «Antykwariat Naukowy» книгарні Я. Тулея, що відображав видання з архітектури та будівництва.

У 1927 р. Ю. Тулей спробував продовжити видання «Pośrednik Antykwarski...», але вже під заголовком «Kwartalnik Antykwarski» («Квартальник антикварний»), проте, було опубліковано лише один випуск у кількості 1700 примірників. З метою поширення діяльності своєї книгозбірні Ю. Тулей орендував магазин «Лектор» у Львові, оскільки не вистачало приміщень для розміщення книжок його книжкового зібрання. Його приватна публічна бібліотека у 1921 р. нараховувала понад 112 тис. тт. (96 тис. книг з власної бібліотеки, переважно з природничих наук і техніки та 16 тис. тт. з книжкового зібрання С. Левицького, головним чином, з історії торгівлі та економіки¹⁸) [33, р. 176].

Бібліотека Ю. Тулея користувалася певною популярністю серед львівських читачів, оскільки мала багато польських та іноземних видань, що були відсутні в інших бібліотеках міста. При бібліотеці також популярною була безкоштовна читальня, що пропонувала багато періодичних видань. Крім того, при читальні було організовано цікаві зустрічі з культурно-освітніми діячами та публічні обговорення певних тем, що пропонувалися читачами. У 1923–1924 рр. майже весь антикварний фонд книгозбірні (бібліотека в цей час нараховувала вже приблизно 140 тис. тт.) Ю. Тулей передав Львівській міській бібліотеці. Проте, керівництво міста не поспішало оформити належним чином його книжкове зібрання. Тоді Ю. Тулей надіслав звернення до інших інституцій Польщі з пропозицією передати свою бібліотеку для загального користування, але звернення залишилося без уваги. Лише у 1937 р. Ю. Тулей остаточно передав свою книгозбірню реорганізованій Публічній бібліотеці міста Львова, яка була відкрита у 1938 р. На превеликий жаль, книгозбірня Ю. Тулея була повністю знищена під час Другої світової війни [31, р. 140–141].

¹⁸ Слід зазначити, що до листопада 1931 р. було організовано два **К. а.** з продажу частини видань з бібліотеки д-ра Станіслава Левицького. Для **К. а.** було надруковано відповідні аукціонні каталоги, зокрема «Drugi katalog aukcyjny biblioteki d-ra Stanisława Lewickiego we Lwowie» (Lwow, 1931) на 22 сторінках, де було запропоновано 953 видання, переважно, з філософії, соціології, права та економіки. У каталозі були зазначені початкові ціни (до вартості видань додано 10 % на покриття витрат на організацію **К. а.**) видань. У передмові також повідомлялося, що учасники **К. а.** отримують список книг, проданих під час аукціону, разом із досягнутими цінами, що, певним чином, сприяло громадському контролю та визначенню рівня ринкових цін на конкретні видання.

У 1930 р. Ю. Тулей підготував та опублікував у Львові два аукціонні каталоги книг з власного книжкового зібрання, що підлягали продажі на **К. а.** На першому аукціоні за аукціонним каталогом «*Katalog aukcyjny pierwszej aukcji ze zbiorów własnych inż. J. Tulei*» («Аукціонний каталог першого аукціону з власної бібліотеки інженера Ю. Тулея») (Lwów, 1930) було 23 особи (заочно прийняли участь 69 осіб, з них 14 – іноземців). На **К. а.** було запропоновано 731 видання з археології, астрології, бібліографії, полювання тощо. Сума з продажу склала 3536 злотих, половину з яких було відшкодовано на вартість каталогу та адміністративні витрати. Результати другого аукціону були дещо гіршими. За другим аукціонним каталогом Ю. Тулея – «*Katalog aukcyjny drugiej aukcji ze zbiorów własnych inż. J. Tulei*» (Lwów, 1930) відомо, що було виставлено 741 книга з економіки, політики, філософії, бджільництва та з інших галузей знань, а також періодичні видання. У другому **К. а.** прийняли участь 14 осіб (51 учасник зробили заочне замовлення, у тому числі, 23 – з-за кордону) та було продано видань на 1690 злотих [33, р. 178].

У 1920–1930-х рр. у Львові **К. а.** організовував львівський книгар та антиквар Мойжеш Рубін (Mojżesz (Moses) Rubin), який виставляв на торгах видання та журнали з особистих книгозбірень мешканців міста (наприклад, адвоката Міхала Грека, д-ра Станіслава Гарфейна-Гарського та ін.). Так, наприклад, на **К. а.** книжкового зібрання д-ра Станіслава Гарфейна-Гарського було виставлено 1100 книжок [32, р. 127]. Кожний **К. а.** М. Рубін супроводжував виданням аукціонних каталогів, що інформували про зміст даних книжкових зібрань, розрекламованих попередньо у пресі Львова [14, р. 16–17]. Зазвичай, після того, як антикварний магазин отримував (або купував) певну частину особистої книжкової колекції (або ціле бібліотечне зібрання), власник книгарні готував аукціонний каталог, де було відображено назви книг, журналів та інших документів колекції, яка мала певну бібліофільську цінність. Наприклад, за змістом аукціонних каталогів книгозбірні д-ра С. Гарфейна-Гарського (**К. а.** 1929 р.) та бібліотеки, що залишилася після смерті відомого львівського адвоката М. Грека (**К. а.** 1930 р.), що були надруковані книготорговельною фірмою М. Рубіна, можна дізнатися, що у зазначених книжкових колекціях значне місце займала наукова антикварна книга з різних галузей знань, а художня література становила незначну частину зібрань. Аукціонний каталог, певним чином, був своєрідною версією антикварного каталогу, де вказувалися початкові ціни. У 1922–1939 М. Рубін видавав у Львові «*Katalog antykwarski*» («Антикварний каталог») та «*Biuletyn Miesięczny*» («Щомісячний бюлетень») (1922–1929), який інформував клієнтів про книжкові новинки, що з'являлися на книжковому ринку, а також в його антикварному магазині. Крім того, М. Рубін систематично публікував список «*Nowinek antykwarskich*» («Антикварних новинок») і список дезидератів. Різноманітні книготорговельні заходи (**К. а.**; конкурси; видання каталогів (наприклад, «1933. *Katalog Antykwarski № 4: Powieść od № 1579–2408 / Księgarnia M. H. Rubina Lwów*» (Lwów, 1933, 30 сторінок)), осо-

бливо каталогів «Galicjana» та «Leopolitana» («Галіціана» і «Леополітана»)), а також аукціонних каталогів), організовані М. Рубіном, а надалі його сином Ісидором Рубіним, який у 1934 р. став юридичним власником компанії, зустріли схвалений відгук у львівських бібліофілів та в спільноті книгарів¹⁹.

Отже, представники львівського антикварного середовища (книгарі, видавці, бібліофіли, організатори **К. а.**) у 1920–1930-х рр. зробили значний внесок у справу поширення рідкісної та цінної книги та у розвиток **К. а.** в Україні. Багато з них долучилися до пошуків та збереження стародруків, рукописів та інших архівних документів. Вони були співтворцями багатьох цінних книгозбірень, адже забезпечували виданнями не тільки бібліотеки Львова, а й усього краю. Деякі з них, як Зігмунт Ігель, Давід Грунд, Марек Хольцель та ін., займалися не тільки купівлею-продажем книг, а й обміном дублетів з бібліотеками, завдяки яким, незважаючи на брак коштів, бібліотеки змогли поповнити цінними виданнями свої книжкові колекції. А деякі книгарі та видавці, як, наприклад, М. Рубін, Ю. Тулей організували аукціони цілих особистих бібліотечних зібрань; інші, наприклад, як Зігмунт Ігель, Максиміліан Бодек, Ізидор Хольцель, займалися, переважно, видавничою діяльністю, зокрема, друкували антикварні та аукціонні каталоги, які також сприяли розвитку книжкової справи та **К. а.**, як на теренах України, так і Польщі [34, р. 127–128].

В радянській Україні у 1920–1930-х рр. кількість аукціонів, зокрема **К. а.**, різко скоротилася. Навіть саме слово «аукціон» часто замінювалося на «обмін книгами». У 1930-х рр. **К. а.** навіть радянських бібліофільських товариств та неформальних об'єднань майже не проводилися. З другої половини 1930-х до середини 1980-х рр. **К. а.** в СРСР не практикувалися. У статті І. Ніколаєвої згадувалося про усні джерела, які свідчили про спроби проведення книжкових аукціонів в Одесі наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр. [7, с. 158]. Проте, підтвержень цьому немає.

Лише наприкінці 1980-х рр. реальна практика проведення **К. а.** почала відновлюватися, оскільки розпочався перехід до ринкових відносин, з'явилися нові організаційно-правові форми господарювання, командно-адміністративні методи управління поступово замінювалися економічними. У зазначений час було проведено **К. а.** у Києві, Львові, Одесі та в інших містах країни [12, с. 22]. Зокрема, об'єднання «Київкнига» за 1987–1990 рр. організувало три **К. а.**, на першому з яких було продано більше 100 видань за 27,2 тис. крб., а на третьо-

¹⁹ Зокрема, жваве зацікавлення та великий інтерес серед колекціонерів книг, особливо рідкісних видань, викликало видання антикварного каталогу «Leopolitana: książki, broszury, wycinki czasopisma, gyciny» («Леополітана: книги, брошури, вирізки з журналів, гравюри»), що був опублікований в № 11 «Biuletyn Miesięczny» (Львів, 1927) на 52 сторінках. Каталог мав 473 позиції, які відображали видання, у тому числі, періодичні, вирізки, брошури, листівки та гравюри, що стосувалися лише Львова [32, р. 132]. Видання було підготовлено у співпраці з Ю. Тулем. Сумісна неофіційна діяльність М. Рубіна та Ю. Тулей тривала два роки (разом вони підготували та надрукували «Katalog Antykwaryczny Leopolitana» («Каталог антикваріату Леополітана»). Обидва антиквари розділили тираж цього видання, при цьому кожен зі свого боку поставив своє ім'я на примірниках своєї частки накладу та роздав їх постійним клієнтам. Офіційно М. Рубін та Ю. Тулей ніколи не розголошували про співпрацю та не здійснювали спільних комерційних ініціатив.

му – 195 видань за 47,5 тис. крб. У пресі зазначалося про високий інтерес до **К. а.** з боку бібліофілів та державних бібліотек, а також про значний економічний ефект від їх проведення.

У вересні 1987 р. було розроблено «Положення про організацію аукціону на антикварно-букиністичні видання» («Положение об организации аукциона на антикварно-букинистические издания»), затверджені наказом Держкомвидаву СРСР від 07.09.1987), де були зафіксовані загальні правила проведення аукціону та рекомендації щодо його організації та документального оформлення. Незабаром, наприкінці 1980-х рр., з'явилися нові види **К. а.**: міні-аукціони (тільки для представників бібліотек), експрес-аукціони (на радянські підписні видання), благодійні аукціони тощо. У 1988 р. було організовано перші **К. а.** приватних фірм. Основними завданнями проведення **К. а.** стали розвиток бібліофільських традицій, об'єднання книголюбів і захист їх інтересів, сприяння збереженню та ефективному використанню особистих бібліотек, популяризація книжкових зібрань та бібліотечних колекцій. Рубіж 1980–1990-х рр. можна назвати часом відродження **К. а.** в Україні та початком формування сучасної системи аукціонної торгівлі. **К. а.** почали сприйматися як вид підприємницької діяльності, спрямованої на отримання прибутку з опрацюванням всіх складових аукціонного торгу: попередньої реклами, друкування каталогів тощо. Переважне право першочергового придбання рідкісних і цінних книг, журналів та інших документів за початковими цінами, що були встановлені на **К. а.**, як і в деяких інших країнах світу, мали державні бібліотеки, музеї, архіви. Організаторами **К. а.** особлива увага приділялася видовищній складовій аукціонного торгу. Яскравим прикладом цієї тенденції стали одеські **К. а.**, що були організовані наприкінці 1980-х рр., під час проведення яких влаштовувалися виставки книг, літературні вікторини, концерти найкращих музикантів та співаків міста, які виконували старовинні романси. До того ж, спеціально оформлювався зал, який передавав «дух старої літературної Одеси» та ін. [1, с. 7]²⁰.

²⁰ Загалом, розвиток **К. а.** в Україні можна розподілити на наступні періоди:

- 1) Середина XVIII ст. – початок XIX ст. – формування та виникнення на теренах України спеціалізованих **К. а.**: виділення з-поміж універсальних аукціонів загального характеру **К. а.**, які поступово набули самостійності та виокремилися в одну з форм торгівлі антикварними книгами; формування організаційних основ проведення, правил та принципів **К. а.**; друкування перших аукціонних каталогів.
- 2) XIX – початок XX ст.: становлення **К. а.** на території країни у межах Російської та Австро-Угорської імперії – подальше піднесення торгівлі антикварною книгою через аукціони, які отримують певне розповсюдження як однієї з ефективних форм продажу стародруків, рукописів, гравюр та інших рідкісних і цінних документів; розширення кола організаторів **К. а.** (ініціаторами та організаторами **К. а.** були, як окремі книгарі, антиквари та букіністи, так і приватні книжкові фірми, державні та бібліофільські організації тощо); вдосконалення процедури їх проведення та покращення оформлення аукціонних каталогів.
- 3) Розвиток **К. а.** у 1920–1930-х рр.: а) подальший поступ **К. а.** в Галицькій Україні: популяризація та поширення рідкісної та цінної книги (видань, гравюр, журналів і графіки тощо) серед представників книжкового середовища (переважно – львівського) засобами **К. а.**; залучення книгарів, видавців, бібліофілів та інших діячів, що пов'язані з створенням та розповсюдженням книг, до розвитку **К. а.**, до пошуку та збереження стародруків, рукописів та інших архівних документів, а також до комплектування цінними та рідкісними виданнями бібліотек Львова та й усього краю; подальше розвинення підготовки та видання антикварних та аукціонних каталогів, що сприяло розвитку книжкової справи та **К. а.** у даному

К. а. завжди мали широку групу як прихильників, так і противників. До першої належали переважно бібліофіли та бібліотекарі, які через аукціони купували рідкісні книги для своїх книжкових зібрань. До групи опонентів належала, переважно, велика кількість чиновників і осіб, не пов'язаних з широкою книжковою культурою, які тлумачать аукціони тільки як вид азартних ігор і безглузде витрачання державних грошей. До того ж, на **К. а.** іноді виставляються крадені рідкісні та цінні видання, рукописи або архівні документи (аукціонні ціни на крадені книги коливаються від кількох до десятків тисяч доларів, наприклад, одне з вкрадених перших видань О. Пушкіна було продано на **К. а.** у Польщі у 2022 р. за 30,5 тис. євро) [18]. Варто пам'ятати, що грошові збитки не відображають історичної та наукової цінності викрадених книг, рукописів та архівних документів (переважно, це інкунабули та палеотипи) та їхнього значення для культури, науки та духовної спадщини країни. В Україні недоліки законодавчо-нормативної бази значно знижують сучасний рівень розвитку **К. а.** в країні (більшість видань, що продаються на **К. а.** не підлягають вивезенню або отримання дозволу буде складним і дорожчим за саму покупку; немає чіткого опису правил продажу видань без титульних листів, з печатками радянських державних бібліотек тощо; чітко не встановлена відповідальність організаторів аукціону за якість предметів торгу та ін.)²¹.

Сучасні аукціонні каталоги часто створюються як бібліофільські видання на чудовому коштовному папері, з кольоровими ілюстраціями, фотографіями, в обкладинці з декоративного картону тощо. Наклад такого видання може складати 50–100 нумерованих примірників, що відразу дозволяє відносити таке видання до числа бібліофільських рідкостей. В багатьох країнах нині **К. а.** ретельно готують протягом довгого часу (декілька місяців): аналізують та опи-

---

регіоні; б) специфіка генезису **К. а.** в радянській Україні у 1920-х – наприкінці 1930-х рр.: криза аукціонної форми продажу книг та поступове припинення участі книготорговельних підприємств і бібліофільських товариств в організації **К. а.**; поступовий занепад **К. а.** в радянській Україні перед Другою світовою війною.

- 4) Завершення 1930-х рр. – середина 1980-х рр.: повне припинення аукціонної торгівлі книгами на теренах України.
- 5) Друга половина 1980-х – 1990-ті рр.: піднесення **К. а.** в Україні: відродження аукціонної книжкової торгівлі на ринковій основі; започаткування організаційних та юридичних чинників та елементів сучасної системи **К. а.**
- 6) Початок XXI ст. – формування в незалежній Україні сучасної системи **К. а.**: унормування правової основи проведення **К. а.**; послаблення державного контролю за веденням аукціонів; комерційна спрямованість організації та проведення **К. а.**; посилення цілеспрямованості відбору видань відповідно до задумів організаторів аукціону (наприклад, україномовної книги); широке поширення спеціалізованих **К. а.** (за тематикою, окремими видами видань та ін.), розрахованих на різні групи покупців; посилення засобів реклами; поява нових технологій проведення аукціонів (за допомогою Інтернет, он-лайн, мобільного зв'язку тощо).

²¹ У 2010 р. Верховною Радою України було розроблено Проект Закону України «Про аукціони», який у 2011 р. було знято з розгляду. Нині в Україні відсутній комплекс нормативно-правової бази, який би відображав загальні положення, присвячені врегулюванню процедури аукціонної торгівлі. Проте існує низка розпорощених правових актів, що унормовують певні організаційні механізми функціонування аукціонів, у тому числі **К. а.** Так, наприклад, «Положення про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 22.12.1997 № 1448, у п. 11 закріплює, що «кожна наступна ціна, запропонована покупцями на аукціоні, повинна перевищувати попередню не менш як на 10 відсотків» [10].

сують видання та рукописи, що виставляють на продаж, при цьому опрацьовують фахову літературу та архівні матеріали; створюють каталог аукціону; здійснюють рекламні заходи тощо. Часто у **К. а.** беруть участь провідні бібліотеки, академічні, музейні та інші культурно-просвітницькі та науково-дослідні установи, а також завзяті книголюби та індивідуальні покупці. Організаторами **К. а.** є, здебільшого, антикварні та книжкові магазини, які попередньо готують початкові списки найменувань видань та рукописів, призначених для аукціону, з позначенням початкових цін та інших відомостей про книги. У деяких країнах провідні та національні бібліотеки мають право першочергового викупу представлених на **К. а.** документів за початковими цінами протягом певного терміну (переважно, на протязі 2–3 тижнів) [30]. У разі замовлення певного видання **К. а.** (особливо стародруків та інших книжкових пам'яток) декількома бібліотеками, пріоритет надається провідній національній бібліотеці. Після закінчення встановленого терміну, у **К. а.** приймають участь інші установи та всі бажаючі, при цьому видання не замовлені бібліотеками, організатори аукціону вносять до списку каталогу аукціону, який надсилається потенційним учасникам та зацікавленим установам.

Як правило, видання та рукописи, представлені на **К. а.** не можуть бути продані за ціною, нижчою від початкової; верхня межа цін не обмежена. Участь в **К. а.** може бути прямою або заочною. Іноді покупці, які не можуть брати участь в **К. а.** особисто, надають організаторам аукціону відповідні пропозиції, в яких зазначають позиції (лоти з вказівкою назви документів), за які вони готові заплатити певну максимальну ціну (у такому випадку від їх імені на **К. а.** виступає хтось з організаторів аукціону, часто – це працівник антикварного магазину) [35, р. 20–21].

На деяких **К. а.** продажні ціни на окремі стародруки та рукописи настільки зростають, що вражають будь-яку уяву. Так, наприклад, у 2021 р. молитовник XIV ст., знаний як «Luzzatto Mahzor», був проданий за 8,3 млн. дол. (ціновий рекорд на **К. а.** належить копії Конституції США від 1787 р., що була продана у 2021 р. за 43 млн. дол.). А, наприклад, в Україні на Другому спеціалізованому букіністичному аукціоні (2016 р.) деякі раритетні видання було продано за 1–1,8 тис. дол., головним же топ-лотом торгів був «Кобзар Тараса Шевченка у перекладі російських поетів», який було продано за 8 тис. дол. [2]. На зазначеному **К. а.** було продано 60 % предметів торгу (при проведенні Першого букіністичного аукціону було продано 70 % лотів, що вважається нині гарним показником). Звичайно, нині за вищезазначеними цінами такі раритети національними бібліотеками не можуть бути придбаними, внаслідок недофінансування установ культури. Втім, сьогодні **К. а.** вважаються найбільш демократичною та доступною формою продажу, що базується на принципах класичної конкуренції. Широкі можливості укладання угоди (не лише особисто, а й через довірену особу, заочне доручення, Інтернет, телефон), оперативність отриман-

ня останньої інформації про торги у будь-який час доби залучають до участі в аукціоні все більше людей в усьому світі.

Висновки. Отже, з ХХ ст. і по нині на **К. а.** продають, переважно, рідкісні та цінні книги, а також бібліотечні зібрання та бібліофільські колекції. Успіх аукціону залежить від відповідної реклами та якісно підготовленого аукціонного каталогу, де публікується інформація про запропоновані для продажу на аукціоні документи, які представлені у вигляді певного переліку позицій із зазначенням початкових цін та інших відомостей про предмети продажу, а також пропонується певна актуальна інформація про визначені принципи та правила проведення і організації торгу. Також інформація про підготовку та проведення **К. а.**, окрім аукціонних каталогів, відображається у фахових журналах, газетах та інших засобах масової інформації і, крім того, в спеціалізованих виданнях (наприклад, одними з найвідоміших є такі видання, як німецький щорічник «*Jahrbuch der Auktionspreise für Bücher, Handschriften und Autographen*» («Щорічник аукціонних цін на книги, рукописи та автографи», нині також у вигляді «*JAP-online*») та британський «*Book-Auction Records*» («Рекорди книжкового аукціону»). Спеціалізовані видання, у тому числі аукціонні каталоги, як правило, багато ілюстровані та пропонують детальні описи рідкісних книг, рукописів та інших документів, представлених на аукціоні, які можуть мати значну бібліографічну та бібліофільську цінність.

Висвітлення тенденцій та особливостей розвитку книжкової торгівлі в окремих розвинутих країнах світу, виявлення й аналіз аукціонних каталогів, що були надруковані на території України, дали змогу зробити висновок, що наприкінці ХVІІІ ст. на теренах країни з'являється потреба у підготовці та проведенні аукціонних книжкових торгів, у формуванні принципів і організаційних правил їх діяльності, які залежали від рівня та характеру організації книжкової торгівлі, місцевих культурно-освітніх потреб, рівня розвитку сфер науки, освіти та культури, від характеру та особливостей внутрішньої політики урядів панівних держав в окремих регіонах України. Подальший розвиток **К. а.** в Україні свідчить про дедалі більшу їх диференціацію та послідовність поступу.

Запропонована періодизація становлення **К. а.** на теренах України свідчить про послідовність генезису та закономірний розвиток аукціонної торгівлі антикварною книгою в країні. Втім, виявлені історичні періоди та етапи становлення та характеристика особливостей їхнього розвитку засвідчують про певні труднощі, суперечності поступу, як **К. а.**, так і видання аукціонних каталогів. Специфіка особливостей розвитку **К. а.** та видання аукціонних каталогів на теренах України визначається значним коливанням темпів їх кількісного та якісного зростання протягом певного періоду їх розвинення. Тільки в умовах розбудови незалежної державності, в країні на рубежі ХХ–ХХІ ст. відбулося формування сталого розвитку українських **К. а.** за західноєвропейським зразком. Поступовий розвиток в Україні **К. а.** на початку ХХІ ст. та проведення в країні у 2016 р. двох спеціалізованих **К. а.** антикварної української книги до-

водять про те, що вже сформувався певний стійкий попит на українську антикварну книгу; що співвітчизники стали більше цікавитись історією своєї країни та цінити предмети її культурної спадщини. Проте, такому розвитку **К. а.** в країні перешкоджає відсутність нормативно-законодавчої бази аукціонної книжкової торгівлі, брак чіткої схеми проведення експертизи й оцінки антикварної книги, системи спонукання її колекціонування, недостатність поширення та підвищення рівня книжкової культури, належної пропаганди ролі та значення книги у суспільстві взагалі.

Характеристика діяльності **К. а.** засвідчує про те, що при сприятливих умовах розвитку бібліотечної справи, належному фінансуванні діяльності та розвитку бібліотек, **К. а.** можуть слугувати одним з джерел комплектування спеціалізованих фондів провідних бібліотек (в першу чергу – національних) стародруками, рукописами та іншими видами рідкісної та цінної книги, а також певним способом позбавлення бібліотеки зайвих дублетів. Розпродаж дублетів та морально застарілих видань, продаж дублікатів антикварних книжок дозволяє бібліотеці звільнити місце для нових надходжень, а також надає їй значні кошти, що необхідні книгозбірні для комплектування фонду новими виданнями, придбання нового обладнання, меблів, пристроїв для зберігання фондів, комп'ютерного обладнання, безпечної системи опалення тощо. Крім того, **К. а.** розвиваються як історично сформований засіб комунікації, що виконує цілу низку функцій, у тому числі, – пропаганди старої книги, її вивчення, зберігання та колекціонування.

Аналіз і характеристика видань аукціонних каталогів, що були створені на теренах України, доводить, що генезис та розвиток книжкових аукціонів в країні відбувався відповідно до загальних закономірностей і загальносвітових тенденцій еволюції аукціонних торгів: відповідність масштабів, особливостей і принципів організації книжкових аукціонів рівню розвитку вітчизняного книгодрукування, книготоргівлі та загального розвитку книжкової культури; залежність показників кількісних характеристик книжкових аукціонів від масштабів і темпів розвитку книжкової та бібліотечної справи, сфер науки, освіти та культури в цілому; зв'язок між розвитком спеціалізації та видової диференціації книжкових аукціонів і характерними особливостями зростання книготорговельних потреб, рівнем і своєрідністю запитів окремих категорій читачів, бібліофілів, колекціонерів, а також специфікою діяльності певних культурно-просвітницьких установ. Отже, аукціонні каталоги, окрім того, що надають інформацію про інтереси та особливості діяльності книгарів, про певні досягнення та прагнення видавців, дозволяють визначити змістовні та формальні характеристики видань; їх типи і види; шляхи розповсюдження та побутування; якісні та кількісні ознаки поширення окремих видань; зміни у зовнішній формі книги; її матеріальну цінність і від чого вона залежала; а також відображають багато особливостей проведення самого **К. а.**, його ознаки, правила та принципи.

Список використаної літератури

1. *Белоусова Л. В.* Развитие букинистической торговли в условиях хозрасчета / Л. В. Белоусова // Книжная торговля. Обзорная информация по информационному обеспечению отраслевых научно-технических программ и основным направлениям развития отрясли : сб. тр. – М., 1990. – Вып. 17 (39). – С. 5–12.
2. В Україні відбудеться Другий спеціалізований букиністичний аукціон [Електронний ресурс] // LB.UA. – Електрон. дані. – [Україна], 6 жовтня 2016. – Режим доступу: https://lb.ua/society/2016/10/06/347131_ukraine_sostoitsya_vtorogo.html (дата звернення: 31.08.2024). – Загол. з екрана
3. *Горшков Д. В.* История антикварной книжной торговли Великобритании : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / Д. В. Горшков. – М., 2005. – 22 с.
4. *Гринченко Н. А.* М. А. Корф и аукционы Публичной библиотеки (1850-е гг.) / Н. А. Гринченко // Книжное дело в России во второй половине XIX – начале XX в. : сб. науч. тр. – СПб., 1994. – Вып. 7. – С. 8–26.
5. *Запаско Я.* Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. Кн. 2, ч. 2 : (1765–1800) / Я. П. Запаско, Я. Д. Ісасвич. – Львів : Вища шк., 1984. – 127 с.
6. *Зубко Н. Н.* Букиністика як об'єкт аукціонної торгівлі в Україні (за матеріалами аукціонного дому «Дукат») / Н. Н. Зубко // Документознавство в сучасному світі: виклики та завдання : зб. ст. 3-ї Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Львів, 20–21 груд. 2017 р.). – Львів, 2017. – С. 41–49.
7. *Николаева И. В.* История советских букинистических аукционов / И. В. Николаева // Букинист, торговля и история книги : сб. науч. тр. – М., 1992. – Вып. 2. – С. 156–158.
8. *Охріменко О.* Україніка з колекції книг Даниеля Сальтена за каталогом аукціону 1751 р. / О. Охріменко // Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2023. – С. 952–956.
9. *Панарина Т. В.* История антикварной книжной торговли во Франции : дис. ... канд. ист. наук : 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / Т. В. Панарина. – М., 2009. – 246 с.
10. Про затвердження Положення про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 1448 від 22.12.1997 // Законодавство України : інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-97-%D0%BF#> (дата звернення: 30.11.2018). – Назва з екрана.
11. *Сєміна А. С.* История антикварных книжных аукционов в России : дис. ... канд. ист. наук : 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / А. С. Сєміна. – М., 2008. – 275 с.
12. *Смирнова Г. И.* Организация и технология букинистической торговли / Г. И. Смирнова. – М. : Кн. палата, 1990. – 39 с.
13. *Шуклин В. И.* История антикварной книжной торговли Соединённых Штатов Америки : дис. ... канд. ист. наук : 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / В. И. Шуклин. – М., 2010. – 266 с.
14. *Aukcja książek we Lwowie // Przegląd Księgarski. – 1930. – № 1. – P. 16–18.*
15. *Estreicher K.* Bibliografia Polska. Stolecie XV–XVIII. Cz. 3, t. 13/24 / K. Estreicher. – Kraków, 1912. – 479 p.
16. *Imańska I.* Kilka uwag i spostrzeżeń o katalogach aukcyjnych jako źródle do badań księgozbiorów prywatnych / I. Imańska // Z badań nad książką i księgozbiórami historycznymi. – 2015. – T. 9. – P. 241–254.
17. *Imańska I.* Per medium auctionis. Aukcje książek w Rzeczypospolitej XVII–XVIII w. / I. Imańska. – Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2013. – 464 p.
18. *Kozubal M.* Skradzione z BUW rosyjskie woluminy warte 500 tys. euro [Електронний ресурс] / М. Kozubal // Rzeczpospolita. – Електрон. дані. – Warszawa, 2024. – Режим доступу: <https://www.rp.pl/przestepczosc/art39358441-skradzione-z-buw-rosyjskie-woluminy-warte-500-tys-euro> (дата звернення: 31.08.2024). – Загол. з екрана.
19. *Lexikon des Bibliothekswesen. Bd 1 / comp. H. Kunze, G. Ruckl, H. Riedel. – Leipzig : Bibliographisches Institut, 1974. – 1040 p.*
20. *Nieć Gr.* O aukcjach, kolekcjach i cymeliach. Bibliofilskie gawędy Andrzeja Skrzypczaka i Marka Sosenki / Gr. Nieć // Toruńskie Studia Bibliologiczne. – 2013. – Vol. 6, iss. 1 (10). – P. 153–159.
21. *Nieć Gr.* Wtórny rynek książki w Polsce: instytucje, asortyment, uczestnicy / Gr. Nieć. – Kraków, 2016. – 420 p.
22. *Opalek M.* Stotrzydzieści lat wśród książek. Lwowscy antykwarze Iglowie 1795–1928 / M. Opalek. – Lwów, 1928. – 32 p.

23. Rudnicka J. Bibliografia katalogów księgarskich wydanych w Polsce do końca wieku XVIII / J. Rudnicka. – Warszawa, 1975. – 315 p.
24. Rudnicka J. Dawne katalogi księgarskie jako źródło do dziejów książki / J. Rudnicka // *Rocznik Biblioteki Narodowej*. – 1971. – T. 7. – P. 377–393.
25. Rusińska-Giertych H. A jeśli książka się nie sprzedawała? «Kreatywne» praktyki wydawniczo-księgarskie we Lwowie w XVIII wieku / H. Rusińska-Giertych // *AUPC Studia Ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*. – 2021. – T. 19. – P. 47–64.
26. Rusińska-Giertych H. Drukarnia Pillerów we Lwowie i cechy edytorsko-typograficzne jej produkcji literackiej (1773–1800) / H. Rusińska-Giertych // *Oblicza kultury książki. Prace i studia z bibliologii i informacji naukowej*. – Wrocław, 2005. – P. 269–300.
27. Rusińska-Giertych H. Drukarnia Pillerów we Lwowie na kanwie materiałów związanych z obchodami setuletniej rocznicy założenia firmy / H. Rusińska-Giertych // *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*. – Kielce, 2012. – P. 29–46.
28. Rusińska-Giertych H. Księgarnia Karola Bogusława Pfaffa we Lwowie w latach 1780–1829 / H. Rusińska-Giertych // *Acta Universitatis Wratislaviensis. Bibliotekoznawstwo*. – 2000. – T. 23. – P. 37–94.
29. Rusińska-Giertych H. Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie oświecenia / H. Rusińska-Giertych. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2018. – 391 p.
30. Skrzypczak A. W pogoni za białym krukiem. Kilka uwag o aukcjach antykwarycznych / A. Skrzypczak. – Warszawa : Stowarzyszenie Księgarzy Polskich, 2010. – 63 p.
31. Skrzypczak A. Z dziejów księgarstwa lwowskiego: ulica Batorego / A. Skrzypczak // *Rocznik Lwowski*. – 1992. – T. 2. – P. 131–148.
32. Wójcik E. «Mól Książkowy» – Mojżesz Hersz Rubin antykwariusz lwowski / E. Wójcik // *Kraków–Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*. T. 9, cz. 1 / red. H. Kosętko, B. Góra, E. Wójcik. – Kraków : Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2009. – P. 125–133.
33. Wójcik E. Józef Tuleja – księgarz, antykwariusz i bibliofil lwowski / E. Wójcik // *Wspólnota pamięci: studia z dziejów kultury ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej / pod red. J. Gwioździk, J. Malickiego*. – Katowice, 2006. – P. 173–186.
34. Wójcik E. Wkład antykwariuszy lwowskich w upowszechnianie książki w okresie dwudziestolecia międzywojennego / Ewa Wójcik // *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki*. T. 7 / pod red. H. Kosętki. – Kraków : Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2005. – P. 117–131.
35. Współczesne polskie księgarstwo // *Mały słownik encyklopedyczny*. – Wrocław, 1981. – P. 20–21.
36. Zych A. Wartości bibliologiczne katalogów księgarskich XVIII wieku / A. Zych // *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy*. – 2001. – № 10 (28). – Режим доступу: <https://www.ebib.pl/2001/28/zych.html> (дата звернення: 31.08.2024). – Загол. з екрана

References

- [1]. Belousova L. V. Razvitie bukinisticheskoy trgovli v usloviyakh khozrascheta [Development of the second-hand book trade under the conditions of business accounting]. *Knizhnaya trgovlya. Obzornaya informatsiya po informatsionnomu obespecheniyu otraslevykh nauchno-tehnicheskikh programm i osnovnym napravleniyam razvitiya otryasli : Sb. tr. [Book trade. Review information on information support for industry scientific and technical programs and main directions of development of the book: collection of works]*. 1990, iss. 17 (39), pp. 5–12.
- [2]. V Ukraini vidbudetsia Druhyi spetsializovanyi bukinistychnyi auktsion [Second specialized second-hand book auction will be held in Ukraine]. *LB.ua*. Available at: https://lb.ua/society/2016/10/06/347131_ukraine_sostoitsya_vtoroy.html (accessed 31.08.2024).
- [3]. Gorshkov D. V. *Istoriya antikvarnoy knizhnoy trgovli Velikobritanii [History of the antiquarian book trade in Great Britain]*. M., 2005, 22 p.
- [4]. Grinchenko N. A. M. A. Korff i auktsiony Publichnoy biblioteki (1850-e gg.) [M. A. Korff and the Public Library auctions (1850s)]. *Knizhnoe delo v Rossii vo vtoroy polovine XIX – nachale XX v.: Sb. nauch. tr. Vyp. 7 [Book publishing in Russia in the second half of the 19th – early 20th centuries: Collection of scientific papers]*. St. Petersburg, 1994, iss. 7, pp. 8–26.
- [5]. Zapasko Ya., Isaievych Ya. *Pamiatky knyzhkovoho mystetstva. Kataloh starodrukiv, vydanykh na Ukraini. Kn. 2. Ch.2. (1765–1800) [Monuments of book art. Catalog of old prints published in Ukraine. Book 2. Part 2. (1765–1800)]*. Lviv, 1984, 127 p.

- [6]. Zubko N. N. Bukinistyka yak ob'ekt auktsionnoi torhivli v Ukraini (za materialamy auktsionnoho domu «Dukat») [Second-hand books as an object of auction trade in Ukraine (according to the materials of the «Dukat» auction house)]. *Dokumentoznavstvo v suchasnomu sviiti: vyklyky ta zavdannia: Zbirnyk statei III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii 20-21 hrudnia 2017 r.* [Document studies in the modern world: challenges and tasks: Collection of articles of the 3rd All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference, December 20-21, 2017]. Lviv, 2017, pp. 41–49.
- [7]. Nikolaeva I. V. Istoriya sovetskikh bukinisticheskikh auktsionov [History of soviet second-hand book auctions]. *Bukinist, trgovlya i istoriya knigi: Mezhvedomstv. sb. nauch. tr.* [Second-hand bookseller, trade and history of books: Interdepartmental collection of scientific papers.]. M., 1992, iss. 2, pp. 156–158.
- [8]. Okhrimenko O. Ukrainika z koleksii knyh Danielia Saltena za katalohom auktsionu 1751 r. [Ukrainian book from Daniel Salten's book collection according to the auction catalog of 1751]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsia. Aktualni pytannia zberezhenia ta innovatsiinoho rozvytku naukovykh bibliotek: materialy Mizhnar. nauk. konf. (3–5 zhovt. 2023 r.)* [Library. Science. Communication. Current issues of preservation and innovative development of scientific libraries: materials of the International of science conf. (October 3–5, 2023)]. Kyiv, 2023, pp. 952–956.
- [9]. Panarina T. V. *Istoriya antikvarnoy knizhnoy trgovki vo Frantsii* [History of the antiquarian book trade in France]. M., 2009, 246 p.
- [10]. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok provedennia auktsioniv (publichnykh torhiv) z realizatsii zastavlenoho maina : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1448 vid 22.12.1997 [On approval of the Regulation on the procedure for conducting auctions (public bidding) for the sale of pledged property : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1448 dated 12/22/1997]. *Zakonodavstvo Ukrainy : informatsiino-poshukova sistema* [Legislation of Ukraine: information and search system]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-97-%D0%BF#> (accessed 31.08.2024).
- [11]. Semina A. S. *Istoriya antikvarnykh knizhnykh auktsionov v Rossii* [History of antique book auctions in Russia]. M., 2008, 275 p.
- [12]. Smirnova G. I. *Organizatsiya i tekhnologiya bukinisticheskoy trgovli* [Organization and technology of second-hand book trade]. M., 1990, 39 p.
- [13]. Shuklin V. I. *Istoriya antikvarnoy knizhnoy trgovli Soedinennykh Shtatov Ameriki* [History of the antiquarian book trade in the United States of America]. M., 2010, 266 p.
- [14]. Aukcja księzek we Lwowie [Book auction in Lviv]. *Przegląd Księgarski*. 1930, № 1, pp. 16–18.
- [15]. Estreicher K. Bibliografia Polska. Stólecie XV–XVIII. [Bibliography Poland. Centuries XV–XVIII]. Kraków, 1912, cz. 3, t. 13/24, 479 p.
- [16]. Imańska I. Kilka uwag i spostrzeżeń o katalogach aukcyjnych jako źródle do badań księgozbiorów prywatnych [Some remarks and observations on auction catalogues as a source for researching private book collections]. *Z badań nad księzką i księgozbiorami historycznymi*. 2015, T. 9, pp. 241–254.
- [17]. Imanskie I. *Per medium auctionis. Aukcje księzek w Rzeczypospolitej XVII–XVIII w.* [Per medium auctionis. Book auctions in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 17th–18th centuries]. Toruń, 2013, 464 p.
- [18]. Kozubal M. Skradzione z BUW rosyjskie woluminy warte 500 tys. euro [Russian volumes worth 500 thousand euro stolen from BUW]. *Rzeczpospolita*. Available at: <https://www.rp.pl/przestepczosc/art39358441-skradzione-z-buw-rosyjskie-woluminy-warte-500-tys-euro> (accessed 31.08.2024).
- [19]. Kunze H., Ruckl G., Riedel H. *Lexikon des Bibliothekswesen B. 1* [Lexicon of Library Science. Vol. 1]. Leipzig, 1974, 1040 p.
- [20]. Nieć Gr. O aukcjach, kolekcjach i cymeliach. Bibliofilskie gawędy Andrzeja Skrzypczaka i Marka Sosenki [About auctions, collections and trinkets. Bibliophile tales by Andrzej Skrzypczak and Marek Sosenko]. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*. 2013, vol. 6, iss. 1 (10), pp. 153–159.
- [21]. Nieć Gr. *Wtórny rynek książki w Polsce: instytucje, asortyment, uczestnicy* [The Secondary Book Market in Poland: Institutions, Assortment, Participants]. Kraków, 2016, 420 p.
- [22]. Opalek M. Stotrzydzieści lat wśród księzek. Lwowscy antykwarze Iglowie 1795–1928 [One Hundred and Thirty Years Among Books: Lviv Antiquarians Iglowie 1795–1928]. Lwów, 1928, 32 p.
- [23]. Rudnicka J. *Bibliografia katalogów księgarskich wydanych w Polsce do końca wieku XVIII* [Bibliography of book catalogues published in Poland until the end of the 18th century]. Warszawa, 1975, 315 p.
- [24]. Rudnicka J. Dawne katalogi księgarskie jako źródło do dziejów książki [Old bookstore catalogs as a source for the history of books]. *Rocznik Biblioteki Narodowej*. 1971, t. 7, pp. 377–393.

- [25]. Rusińska-Giertych H. A jeśli książka się nie sprzedawała? «Kreatywne» praktyki wydawniczo-księgarskie we Lwowie w XVIII wieku [What if the book didn't sell? „Creative” publishing and bookshop practices in Lviv in the 18th century]. *AUPC Studia Ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*. 2021, t. 19, pp. 47–64.
- [26]. Rusińska-Giertych H. Drukarnia Pillerów we Lwowie i cechy edytorsko-typograficzne jej produkcji literackiej (1773–1800) [The Piller Printing House in Lviv and the editorial and typographic features of its literary production (1773–1800)]. *Oblicza kultury książki. Prace i studia z bibliologii i informacji naukowej*. Wrocław, 2005, pp. 269–300.
- [27]. Rusińska-Giertych H. Drukarnia Pillerów we Lwowie na kanwie materiałów związanych z obchodami stułecniej rocznicy założenia firmy [Piller printing house in Lviv on the basis of materials related to the celebration of the hundredth anniversary of the company's foundation]. *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą*. Kielce, 2012, pp. 29–46.
- [28]. Rusińska-Giertych H. Księgarnia Karola Bogusława Pfaffa we Lwowie w latach 1780–1829 [Karol Bogusław Pfaff's bookshop in Lviv in the years 1780–1829]. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Bibliotekoznawstwo*. 2000, t. 23, pp. 37–94.
- [29]. Rusińska-Giertych H. *Kultura książki polskiej we Lwowie w okresie oświecenia [Polish book culture in Lviv during the Enlightenment]*. Wrocław, 2018, 391 p.
- [30]. Skrzypczak A. W pogoni za białym krukiem. Kilka uwag o aukcjach antykwarycznych [*In pursuit of the white raven: Some notes on antiquarian auctions*]. Warszawa, 2010, 63 p.
- [31]. Skrzypczak A. Z dziejów księgarstwa lwowskiego: ulica Batorego [From the history of Lviv bookselling: Batorego street]. *Rocznik Lwowski*. 1992, t. 2, pp. 131–148.
- [32]. Wójcik E. «Mól Książkowy» – Mojżesz Hersz Rubin antykwarem [«Bookworm» – Moses Hersh Rubin, Lviv antiquarian]. *Kraków–Lwów: Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku. T. 9. Cz. 1*. Kraków, 2009, pp. 125–133.
- [33]. Wójcik E. Józef Tuleja – księgarz, antykwarem i bibliofil lwowski [Józef Tuleja – a bookseller, antiquarian and bibliophile from Lviv]. *Wspólnota pamięci: studia z dziejów kultury ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*. Katowice, 2006, pp. 173–186.
- [34]. Wójcik E. Wkład antykwaremów lwowskich w upowszechnianie książki w okresie dwudziestolecia międzywojennego [The contribution of Lviv antiquarians to the popularization of books in the 20 year old interwar period]. *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki. T. 7*. Kraków, 2005, pp. 117–131.
- [35]. Współczesne polskie księgarstwo [Contemporary Polish bookselling]. *Mały słownik encyklopedyczny*. Wrocław, 1981, pp. 20–21.
- [36]. Zych A. Wartości bibliologiczne katalogów księgarskich XVIII wieku [Bibliological values of 18th century book catalogues]. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy*. 2001, № 10 (28). Available at: <https://www.ebib.pl/2001/28/zych.html> (accessed 31.08.2024).

Надійшла 30. 08. 2024 р.

Sokolov V.,

Candidate of Historical Sciences (PhD), Associate Professor, Chief Librarian of the Research Department

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

e-mail: socolv@i.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0208-1292>

PUBLICATION OF AUCTION CATALOGS AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC AUCTIONS OF ANTIQUE BOOKS AND THE FORMATION OF BOOK CULTURE IN UKRAINE AT THE END OF THE 18TH - BEGINNING OF THE 21ST CENTURY. IN THE CONTEXT OF WORLDWIDE DEVELOPMENT OF BOOK AUCTIONS

Summary

In Viktor Sokolov's article «Publication of auction catalogs as a component of the formation of public auctions of antique books and the formation of book culture in Ukraine at the end of the 18th - at the beginning of the 21 century in the context of the global development of book auctions» on the basis of the analysis of primary sources and materials of scientific publications, the development of book auctions in the 17th–21 centuries is characterized in some leading countries of the world. The place and significance of publishing auction catalogs in the development of book printing and book trade in Ukraine in the 18th–21 centuries is analyzed. The importance of studying and highlighting the publication of auction catalogs for historical and bibliographic and historical and librarian studies has been clarified and substantiated.

The purpose of the proposed article is to analyze and characterize the peculiarities of the formation and development of the publication of auction catalogs in the context of the formation of book auctions on the territory of Ukraine in the 18th–21 centuries against the background of the development of the antiquarian book trade at auctions in some developed countries of the world, as well as the study of the specifics of the creation, functioning and significance of auction catalog editions for historical-bibliographic and historical-library studies.

The methodological basis of the proposed work was structural-functional and systemic approaches. In his work, the author widely used general scientific and historical research methods: comparison, analogy, deduction, induction, analysis; descriptive, analytical, typological methods, as well as historical-comparative, historical-genetic, historical-typological, chronological and other methods of scientific research.

The scientific novelty of the study consists in expanding ideas about the features of creation, publication and functioning of auction catalogs of book auctions; in identifying and characterizing specific signs of the development of the publication of auction catalogs in the territory of Ukraine; in elucidating the essence of the concept of «auction catalog of book auctions» and in substantiating the importance of their study and significance in the activities of specialized divisions of leading libraries, as well as in the development of historical-bibliographic and library research.

Conclusions. Auction catalogs are usually heavily illustrated and offer detailed descriptions of rare books, manuscripts, and other documents offered at book auction that may have significant bibliographic and bibliophile value. Highlighting the trends and peculiarities of the development of the book trade in some developed

countries of the world and the analysis of auction catalogs printed on the territory of Ukraine made it possible to conclude that at the end of the 18th century there was a need to prepare and conduct auctions on the territory of the country, to establish the principles and organizational rules of their activity, which depended on the level and nature of the organization of the book trade, local cultural and educational needs, the level of development of the spheres of science, education and culture, on the nature and peculiarities of the domestic policies of the governments of the sovereign states in certain regions of Ukraine. The further development of book auctions in Ukraine shows their increasing differentiation and consistent progress. The proposed periodization of the formation of book auctions on the territory of Ukraine testifies to the sequence of origin and natural development of the auction trade in antique books in the country. However, the identified historical periods and stages of formation and the characteristics of their development indicate certain difficulties and contradictions in the evolution of both book auctions and the organization of publication of auction catalogs. The specifics of the development of book auctions and the publication of auction catalogs on the territory of Ukraine are determined by significant fluctuations in the rates of their quantitative and qualitative growth during a certain period of development. Only in the conditions of the development of independent statehood, in the country at the turn of the 20th–21 centuries, the sustainable development of book auctions according to the Western European model takes place. The holding of two specialized book auctions of ancient Ukrainian books in Ukraine in 2016 shows that a certain steady demand for ancient Ukrainian books has already formed; that compatriots became more interested in the history of their country and appreciated the objects of its cultural heritage. However, this development of book auctions in the country is hindered by the lack of a regulatory framework for the auction book trade, the lack of a clear scheme for the examination and evaluation of antique books, a system of encouraging its collection, the insufficiency of spreading and raising the level of book culture, proper promotion of the role and importance of books in society in general. The characteristics of the development of book auctions show that under favorable conditions for the progress of library work, proper financing of activities and development of libraries, book auctions can serve as one of the sources of stocking specialized funds of leading libraries (primarily national) with old prints, manuscripts and other types of rare and valuable books as well as a certain way of freeing libraries from unnecessary duplicates. The sale of morally outdated editions, duplicates of ancient books allows the library to make room for new incomes, and also provides significant funds, which are needed by book collections to replenish the fund with new editions, equipment, etc. The analysis and characteristics of editions of auction catalogs that were created on the territory of Ukraine shows that the origin and development of book auctions in the country took place in accordance with the general laws and global trends of the evolution of book auctions: the correspondence of the scale, features and principles of the organization of book auctions to the level of development of the domestic book printing, book trade and general development of book culture; the dependence of indicators of quantitative characteristics of book auctions on the scale and pace of development of the book and library business, the spheres of science, education and culture as a whole; the connection of the development of specialization and species differentiation of the book trade with the characteristic features of the growth of book trade needs, the level and uniqueness of requests of certain categories of readers,

bibliophiles, collectors, as well as the specifics of the activities of certain cultural and educational institutions. Auction catalogs, in addition to providing information about the interests and financial capabilities of booksellers, about the publishing aspirations of publishers, allow to determine the branch, language, geographical and other features of publications; their types and species; ways of distribution and residence; quantitative characteristics of distribution of individual publications; changes in the external form of the book; the material value of the book and the factors on which it depended; and also reflect many features of the book auction itself, its features, rules and principles.

Keywords: book history, auction catalog, book auction, history of books and book printing, rare and valuable editions, historical and bibliographic research.